

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Eva Kučerová

Meziválečná pozemková reforma a liechtensteinský velkostatek

Lednice – Valtice

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Meziválečná pozemková reforma a liechtensteinský velkostatek Lednice – Valtice* zpracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne .....

Eva Kučerová .....

Ráda bych tímto srdečně poděkovala vedoucímu diplomové práce JUDr. Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D., za odborné vedení práce, za podnětné rady, připomínky a velmi vstřícný postoj.

Obsah

1	Úvod	5
2	Historický kontext	7
2.1	Liechtensteinové a Lednicko – Valticko	7
2.2	Liechtensteinové a pobělohorské konfiskace	9
2.3	Liechtensteinové a problematika exterritoriality	10
3	Právní rozměr pozemkové reformy	12
4	Pozemková reforma a Liechtensteinové	22
4.1	Uznání nezávislosti knížectví Československem	22
4.2	Důsledky pozemkové reformy pro rod Liechtensteinů	26
5	Pozemková reforma na velkostatku Lednice – Valtice	34
5.1	Společenská situace v době pozemkové reformy	34
5.2	Správní uspořádání velkostatku	38
5.3	Průběh pozemkové reformy	41
5.4	Výsledný stav	48
6	Závěr	49
	Použité zdroje	51
	Abstrakt	56
	Klíčové pojmy	56
	Seznam příloh	57

1 Úvod

Předložená diplomová práce se věnuje pozemkové reformě v období první republiky a jejím vlivem na majetek rodu Liechtensteinů. Předpoklady, průběh a důsledky pozemkové reformy dokládá práce na příkladu konkrétní oblasti velkostatku Lednice – Valtice. Knížecí rod Liechtensteinů po staletí náležel k nejvlivnějším šlechtickým rodům na území Moravy. Jeho působením je dodnes ovlivněna právě oblast Lednicka a Valticka. K důležitým otázkám, jež si práce pokládá, patří: Jak daná reforma proběhla? Jak se k jednání státního aparátu stavěli samotní Liechtensteinové? Jak se reforma dotkla velkostatku Lednice – Valtice?

Předběžný výzkum ukázal, že zvolené téma bylo sice reflektováno v několika pracích, ale dosud nevznikla žádná, která by se mu výhradně věnovala. Hlavními zdroji pro zpracování tématu se však staly archivní materiály, zvláště soupisy katastrálních parcel nemovitostí, rozhodnutí Státního pozemkového úřadu, korespondence liechtensteinských úřadů se státními orgány, případně rejstříky velkostatků. Práce si klade za cíl kombinací odborné literatury a archivních materiálů chronologicky postihnout průběh a dopad reformy na velkostatek Lednice – Valtice.

Práce se metodicky opře jednak o komparaci a kritické zhodnocení dostupné české i cizojazyčné sekundární literatury, jednak vyjde ze studia a rozboru primárních pramenů, mezi které náleží také česky a německy psané archivní materiály a prvorepublikové zákony, jež reformu upravovaly. U archivních pramenů byl nezbytný překlad německy psaných dokumentů přímo se vztahujících k jádru tématu. Komplikované bylo rovněž jejich vyhledávání a zpracovávání, neboť se jednalo ve většině případů o nestránkované dokumenty bez chronologického či tematického řazení. V případě sekundární literatury poskytnou potřebné informace jak publikace současné, tak i publikace dobové, u kterých lze předpokládat, že reagovaly bezprostředně na aktuální politicko – právní situaci, kterou zmíněná reforma vyvolala. Mimo jiné práce ukáže, jakým způsobem se daná problematika a její chápání v průběhu 20. století proměňovalo a do jaké míry byly dobové prameny subjektivně zabarveny. Vedle primárních pramenů a sekundární literatury budou zohledněny také odborné články, které se oblasti zájmu diplomové práce přímo dotýkají.

Při bádání v archivních materiálech a studiu sekundární literatury vyšly najevo četné nesrovnalosti, a to jak v pojmenování či vymezení velkostatku Lednice – Valtice, tak i v konkrétních číslech označujících půdní výměry, které se u různých zdrojů rozcházejí. Pro účely práce bylo zvoleno souhrnné označení velkostatek Lednice – Valtice, které nejlépe vystihuje celou zkoumanou oblast. Velkostatek je dále dle potřeby práce rozdělen na pět dvorů, které sestávají z jednotlivých obcí, jejichž části patřily rodu. V případě různících se půdních výměrů práce upřednostňuje záznamy archivní. Pakliže se i v archivních materiálech číselné údaje různí, je vždy uvedeno, z jakého pramene a místa konkrétní informace pochází.

Vlastní obsah práce je rozčleněn do čtyř kapitol. První kapitola je dělena do tří podkapitol. První je zaměřena na historii rodu a dějiny obcí. Jejím cílem je osvětlit, jak se rod Liechtensteinů dostal na Moravu, jak získal právě velkostatek Lednice – Valtice a jak se vyvíjel jeho vztah k tomuto území. Následně je ve druhé podkapitole popsáno, jak kontroverzně rod Liechtensteinů získal do svého vlastnictví další území českých zemí po roce 1620, což mu bylo vyčítáno o tři sta let později právě v době reformy. Ve třetí podkapitole je zmíněna také rakouská právní úprava z 19. století, která byla recipována československými zákony v době vzniku republiky. Ve druhé kapitole je přehledně rozebrán právní podklad reformy od jejího zahájení po ukončení. Třetí kapitola pojednává ve dvou podkapitolách o exteritoriálním statutu knížectví a průběhu pozemkové reformy a jejím dopadu na samotný knížecí rod Liechtensteinů. Poslední a nejobsáhlejší kapitola reprezentuje hlavní téma práce, pozemkovou reformu a její vliv na velkostatek Lednice – Valtice. Kapitola je rozdělena do čtyř podkapitol. První z nich odhaluje společenskou situaci v regionu před vznikem Československé republiky, v době jejího vzniku a připojení k republice a v době pozemkové reformy. Druhá zasprávní postavení území. Třetí část zaznamenává výměru půdy ve sledovaném období a celkový průběh pozemkové reformy na velkostatku. Poslední podkapitola celkově shrnuje výsledek meziválečné pozemkové reformy na velkostatku Lednice – Valtice.

2 Historický kontext

Již od prvních písemných pramenů lze spojit dějiny Lednicka a Valticka s historií rodu Liechtensteinů. Proto se nabízí pro přehlednost, pochopení a hlavně ujasnění skutečností spojených následně s meziválečnou pozemkovou reformou v Československu, vytvořit historický přehled, který objasňuje původ rodu, jeho propojení s Moravou a samotný zisk panství Lednice a Valtic. Dále je nutno vyzdvihnout události okolo roku 1620, které se staly při vyvlastňování majetku rodu o 300 let později pro Liechtensteiny zásadní. V závěru rozvedeme poslední důležitou historickou událost před samotnou reformou, vznik rodinné smlouvy v 19. století.

2.1 Liechtensteinové a Lednicko – Valticko

Historie rodu Liechtensteinů je pramenně doložitelná už v 11. století, kdy jeho příslušníci byli známi jako členové družiny Vohburgů a následně Babenberků, kteří ve prospěch Huga z Liechtensteinu – Petronellu, prvního známého představitele rodu, invertovali u krále Konráda III. (1093 – 1152), od kterého získali dědičné a svobodné panství Petronell. Rod Liechtensteinů je jeden z nejstarších šlechtických rodů Dolních Rakous, kam přišel z Bavorska.¹ O dvě století později (roku 1249) Přemysl Otakar II. (1233 – 1278) spojil historii rodu s Moravou postoupením vsi Mikulov, německy známé jako Nikolsburg, Jindřichovi z Liechtensteinu (1233 – 1265). Od 14. století se začal prohlubovat vztah mezi Liechtensteiny a českým královstvím, což vedlo k zisku panství Lednice a Valtice Janem I. z Liechtensteinu (1358 – 1398).²

Před získáním těchto panství rodem Liechtensteinů byla historie obce Lednice relativně krátká. První zmínka o místě pochází z listiny olomouckého biskupa Roberta z roku 1222. V prvních písemných pramenech se obec popisuje latinským názvem Izgruobi, německy pak Eisgrub.³

---

¹ WINKELBAUER, Thomas. Liechtensteinové jako „šlechta neznající hranice“. Náčrt majetkového vývoje pánů a knížat liechtensteinských v Dolních Rakousích a na Moravě v rámci politických dějin. In KOMLOSYOVÁ, Andrea, BŮŽEK, Václav, SVÁTEK, František (ed). *Kultury na hranici*. Jižní Čechy - Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Mezioborový rakousko-český výzkumný projekt a výstava. Wien: Promedia, 1995, s. 215 – 222.

² NEBESKÝ, Jiří J. K. *Úvod do dějin rodu*. [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné na <<http://jjkn.sweb.cz/liechtenstein/dejiny.htm>>.

³ JURÍK, Pavel. *Moravská Dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů*. Praha: Libri, 2009, s. 187.

Tehdy zde stála gotická tvrz s dvorcem vybudována místními vladyky Lipertem a Adamem. V roce 1244 český král Václav I. (1205 – 1253) předal Lednici Sigfriedovi Waisemu († 1305), také známému jako Sirotek, čímž se Lednice dostala do držení jeho rodu do roku 1322, kdy Orlín Sirotek postoupil tvrz Janovi I. z Liechtensteinu (1358 – 1398).⁴ Rod Liechtensteinů se stal lenními pány Lednice do roku 1582, s krátkou pauzou v letech 1571 až 1576.⁵ Poté se Lednice s různými pozemkovými změnami stala vlastnictvím rodu až do roku 1945.⁶

První písemný pramen dokládající existenci Valtic⁷, německy Feldsberg, je z přelomu 12. století, kdy místo přešlo z držby pasovských biskupů do moci rodu Seefeldů.⁸ V roce 1387 odkázala třetí manželka Alžběta z Puchmeihova svému muži Janu I. z Liechtensteinu šestinu podílu ve Valticích a rod Liechtensteinů mohl začít psát i své valtické dějiny.⁹ Kolem roku 1684 za dob Karla Eusebia z Liechtensteinu (1611 – 1684) se Valtice staly residenčním sídlem rodu. V druhé polovině 19. století zaznamenaly Valtice své vrcholové období. Byly centrem celé oblasti, nacházely se v blízkosti císařského hlavního města Vídně, měly post knížecí residence a byly střediskem úřadů i soudů. Po první světové válce Valtice zůstaly nedobrovolně a nebezpečně ležet v blízkosti nových hranic. Dne 10. září 1919 byla v Saint – Germain – en – Laye podepsána mírová smlouva (účinná ode dne 16. července 1920) a Valticko dle článku 27, odstavce 6 měly připadnout nové Československé republice. Dne 31. července 1920 převzala československá správa město pod svou působnost.¹⁰ I přesto Liechtensteinové zasahovali nadále do života v obci.

---

⁴ JURÍK: *Moravská Dominia...*, s. 129.

⁵ Dne 9. března 1571 Wolfgang II. z Liechtensteinu (1536 - 1585) byl nucen z důvodu špatné hospodářské situace prodat Lednici Kryštofovi, synovi Ladislava Kereczényiho, vlastníka panství Mikulov, o které Liechtensteini přišli také z ekonomických důvodů v 16. století. V letech 1573 až 1575 Lednici získal jako odúmrtě český král, který ji v březnu 1575 prodal Hartmannovi II. z Liechtensteinu (1544 – 1585), otci Karla z Liechtensteinu. Viz JURÍK: *Moravská Dominia...*, s. 26 – 27.

⁶ JURÍK: *Moravská Dominia...*, s. 129.

⁷ Obec byla dříve označována jako Valčice.

⁸ Po vymření rodu po meči roku 1270 se vlastníky stali Kuenringové a Rauhensteinové. Kuenringové svůj díl ale prodali roku 1347 rodu Potendorfů. Viz JURÍK: *Moravská Dominia...*, s. 163 – 164.

⁹ Dne 20. února 1391 odkoupil Jan se svými bratry Jiřím a Hartneidem z Liechtensteinu od Bedřicha z Potendorfů další dvě šestiny a následně díky odvodům z okolních obcí získali celkem pět šestin obce. Konečně se dne 1. února 1395 stali úplnými vlastníky panství. Viz JURÍK: *Moravská Dominia...*, s. 163 – 164.

¹⁰ GERŠIC, Miroslav. Připojení Valticka k Československu v roce 1920. *Jižní Morava*, 1990, roč. 26, č. 29, s. 252-255.

Nejvýznamnější osobností oblasti byl kníže Jan II. z Liechtensteinu (1840 – 1929). Ten měl k regionu vřelý vztah. Narodil se v Lednici a zemřel ve Valticích. Byl oblíbenou osobností, což se projevilo i u smýšlení místního, hlavně valtického, obyvatelstva.¹¹ Kníže měl také na valtickém zámku své sídlo. V této tradici pokračovali i jeho nástupci, bratr František (1853 – 1938) a následně další kníže (vnuk jeho bratrance), František Josef II. (1906 – 1989), a to až (stejně jako v Lednici) do konce druhé světové války.¹²

2.2 Liechtensteinové a pobělohorské konfiskace

Pro porozumění majetkovým poměrům rodu a jeho postavení v rámci pozemkové reformy je nutno zmínit události okolo roku 1620.¹³ V čele rodu stál Karel I. z Liechtensteinu (1569 – 1627). Budoucí pozice si zajistil konvertováním ke katolickému náboženství roku 1599. Jeho politická kariéra začala vzkvétat již od konce 16. století. Pro celý rod důležitou událostí bylo povýšení do knížecího stavu v roce 1608. Dne 17. ledna 1621 byl Karel I. jmenován královským místodržícím odpovědným císaři a byl dosazen i do funkce předsedy zvláštního soudního tribunálu, který stál za popravou dvaceti sedmi českých pánů dne 21. června 1621 a zabavením statků dalším čtyřiceti pěti účastníkům odboje. Karel I. následkem těchto událostí položil základy bohatství svého rodu v českých zemích. Velké finanční prostředky také získal v tzv. mincovním konsorciu, razícím nekvalitní stříbrné mince, což dovedlo stát až k úpadku v roce 1623 a úřednímu snížení hodnoty mincí o 80 %.¹⁴ Liechtensteinové po Bílé hoře získali panství Sovinec, Moravská Třebová, město Šumperk, statek Bludov, Ruda nad Moravou, Branná (Kolštejn), Velké Losiny, Zábřeh, Štítý, Lanškroun, Kostelec nad Černými lesy, Uhříněves, Říčany, Koloděje, Škvorec, Pozořice, Bučovice, Ždánice, Uherský Ostroh a Moravský Krumlov.¹⁵

---

¹¹ To například vyvěšovalo liechtensteinské vlajky místo německých, což se naposledy stalo u oslav jeho 70. výročí vlády v roce 1928. Viz LÁZNIČKA, Zdeněk a kol. (ed). *Valtice*. Brno: Musejní spolek, 1970, s. 120 – 132.

¹² JUŘÍK: *Moravská Dominia...*, s. 130 – 138.

¹³ Blíže: KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace: moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Matice moravská: Brno, 2006. 993 s.

¹⁴ *Historie rodu Liechtensteinů*. [online]. [cit. 28. 5. 2014]. Dostupné na <<http://www.hs-liechtenstein.cz/Historie-rodu-Liechtensteinu.html>>.

¹⁵ HORÁK, Ondřej. Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním. Příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století. Praha: Libri, 2010, s. 140 – 141. K moravským konfiskátům blíže: KNOZ: *Pobělohorské konfiskace...*, s. 796 – 803.

Z pobělohorských konfiskací mezi lety 1620 – 1650 Liechtensteinové získali při srovnání majetkového vlastnictví rodu na konci 19. století až 41 % svého majetku.¹⁶ Nejasnosti okolo konfiskací se negativně projevíly právě při provádění pozemkové reformy, jež byla brána jako odplata za: „*podvodné manévry Lichtenštejnovy*“.¹⁷

2.3 Liechtensteinové a problematika exteritoriality

Při provádění pozemkové reformy byla velmi diskutovaná i liechtensteinská rodinná smlouva ze dne 1. srpna 1842, kdy se rod zorganizoval jako dynastie a bylo upraveno postavení sedmi agnátů¹⁸ ke knížeti. Smlouva byla rakouským zákonem č. 15/1893 Říšského zákona (dále jako ř. z.) schválena dne 12. ledna 1893 a zavazuje určené linie rodu Liechtensteinů.¹⁹ Smlouva upravuje nástupnický řád a nakládání s rodovým majetkem a postavení každého vládnoucího knížete, jemuž ukládá povinnost udržovat a zachovávat integritu své země.²⁰ Rodinná smlouva se stala součástí rakouského právního řádu. Významný byl také zákon č. 61/1868 ř. z., který ustanovoval do právního řádu fideikomis²¹ členů rodu. I přes skutečnost, že majetek rodu podléhal rakouskému právnímu řádu, nebylo možno majetek označit jako exteritoriální. To bylo změněno potvrzením císaře Františka Josefa I. (1830 -1916) z roku 1851 a výnosem rakouského ministerstva spravedlnosti, který knížeti Aloisi II. Josefovi (1796 – 1858) a členům jeho rodu udělil exteritoriální statut.²²

¹⁶ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 142.

¹⁷ HOŘČIČKA, Václav. *Lichtenštejnové v Československu*. Praha: Agentura Pankrác s.r.o., 2014, s. 14.

¹⁸ Dědění v mužské linii, přednost dědění po meči než po přeslici. Postavení agnáta upraveno v § 621 až § 624 Všeobecného občanského zákoníku. Viz OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie všeobecných vědomostí. První díl*. Praha: tiskem vlastní knihtiskárny, 1888, s. 450 – 451.

¹⁹ [online]. [cit. 30. 3. 2015]. Dostupné na <<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=18930004&seite=00000014>>.

²⁰ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 19.

²¹ Svěřenství (též svěřenectví, fideikomis nebo fideikommiss) je římský právní institut, na jehož základě je majetek závětí vyčleněn k užívání a požívání stanoveným osobám, nejčastěji zůstavitelovým potomkům (tzv. rodinná svěřenství). Svěřenství bylo upraveno ustanovením § 618 – 646 Všeobecného občanského, tato část zrušena v r. 1924 z. č. 179/1924 Sb. z. a n., o zrušení svěřenství. Viz OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Devátý díl*. Praha: tiskem vlastní knihtiskárny, 1895, s. 171 – 173. Primogeniturní fideikomis vznikl v roce 1606. Viz HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 19.

²² HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 19.

Statut měl být rozšířen na základě žádosti Jana II. z Liechtensteinu i pro knížecí rezidence a všechny členy rodu. Císař na doporučení ministerstva zahraničí souhlasil s přiznáním statutu jen pro dva mladší sourozence knížete, palác ve Vídni a zámek a stáje v Lednici. Pro události následující ve 20. století je nutno ještě zmínit otázku občanství, jež mělo dle rodinné smlouvy náležet všem členům rodu od knížete Jana I. (1760 – 1836). Rakouské právo ovšem dvojí občanství vylučovalo, a proto se na členy liechtensteinské primogenitury pohlíželo jako na cizí občany s rakouskými právy. Všechny tyto skutečnosti se ukázaly významné pro uskutečnění pozemkové reformy, hlavně v případě možnosti obrany Liechtensteinů proti jejímu provedení.²³

---

²³ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 19.

3 Právní rozměr pozemkové reformy

Pro vznik Československé republiky v roce 1918 byla nezbytná recepce zákonů bývalého Rakouska – Uherska. Zrušeny byly zákony, které přímo odporovaly republice. Ostatní zákony byly postupně přizpůsobeny obrazu nově vznikajícího státu. Dočasný ústavní základ republiky představovala prozatímní ústava daná zákonem č. 37/1918 Sbírky zákonů a nařízení státu Československého (dále jen jako Sb. z. a n.) ze dne 13. listopadu 1918 a zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. ze dne 28. října 1918, který upravoval nové poměry republiky. Na jeho základě byl zkonfiskován majetek bývalého vládnoucího rodu Habsburků a států v nepřiznání s republikou. Nová republika měla být postavena na třech pilířích. Jedním z nich byla pozemková reforma.²⁴

Dle jedné z mnoha definic je tedy pozemková reforma: *„Změna majetkových, vlastnických a užívacích práv k půdě, především zemědělské, s cílem nově tato práva upravit, a tím splnit účel sledovaný danou pozemkovou reformou. Jedná se o reformu v oblasti pozemkového práva, která má důsledky nejen v oblasti hospodářské, ale i důsledky sociální, politické a můžeme říci, že i celospolečenské. Účelem těchto změn je nejen oslabení určité vrstvy společnosti, která v ruce drží rozhodující část půdy, a tedy ekonomické a politické moci, ale i snaha získat si politickou podporu těch, kteří doposud půdu nevládnou, ale na základě nové úpravy pozemkové držby ji získají.“*²⁵

Dva nejvýraznější zásahy do soukromého majetku dle recipovaných rakouských zákonů byly vyvlastnění²⁶ a konfiskace. Vyvlastnění neboli expropriace očekávala náhradu a sledovala všeobecně prospěšný účel k podpoře soukromého hospodaření. Tomuto způsobu se měla přiblížit ve většině případů pozemková reforma.²⁷

---

²⁴ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 84.

²⁵ KUKLÍK, Jan a kol. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, s. 32.

²⁶ Vyvlastnění se objevuje v zákonících již na začátku 19. století, převzat byl do z rakouského Všeobecného občanského zákoníku z článku č. 5 zákona č. 142/1867 ř. z. V právním řádu nově vzniklé republiky se institut konkrétně objevil v ústavní listině č. 121/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920 v § 109, který zní: *„Soukromé vlastnictví lze omezit pouze zákonem. Vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.“* Původně návrh druhé věty ale zněl: *„Vyvlastnění je možné pouze na základě zákona a za náhradu, pokud nebylo zákonem stanoveno jinak.“* Z toho vyplývá, že si zákonodárce otevřel dveře pro možnost vyvlastnění bez náhrady za specifických podmínek i do budoucna. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 31.

²⁷ HOLOUBEK, Josef. *Pozemková reforma a soukromé vlastnictví*. Vyškov na Moravě: Nákladem vlastním, 1927, s. 13. Blíže: HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 84.

Naopak konfiskace měla za účel trestat hrubé poklesky a varovat či odvrátit nebezpečí hrozící soukromému vlastnictví. Konfiskace se měla týkat zákonem vymezených případů. Pozemkové reforma byla některými vnímána také jako třetí způsob zásahu, a to nucený převod soukromého majetku, umělý přesun pozemkového majetku.²⁸

Reformu je nutno konkrétně časově ohraničit. Její častý přídomek meziválečná tedy značí období mezi první a druhou světovou válkou, avšak trvání pozemkové reformy lze upřesnit dnem vydání stěžejního zákona o pozemkové reformě, který byl parlamentem Československé republiky přijat dne 16. dubna 1919. Byl to zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového (dále také jako záborový zákon). Ještě před záborovým zákonem byla provedena první zabrání jmění na základě převzatého císařského nařízení ze dne 29. července 1916 ř. z., o konfiskaci majetku zrádců a nepřátel státu. V širších souvislostech lze reformu najít ve Washingtonské deklaraci²⁹ ze dne 18. října 1918.³⁰ Pozemková reforma pokračovala vydáním druhého nejdůležitějšího zákona č. 81/1920 Sb. z. a n., o přidělu zabrané půdy (dále také jako přidělový zákon) dne 30. ledna 1920 a necelý rok po záborovém zákoně, dne 8. dubna 1920, vyšel zákon č. 329/1920 Sb. z. a n., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (dále také jako zákon náhradový), který dovršil triádu nejvýznamnějších pozemkových zákonů.³¹ Největšího rozmachu pak reforma dosahovala v letech 1923 až 1926. Konec reformy je pak možno určit rokem 1935, kdy zanikl Státní pozemkový úřad, který měl tuto reformu na starost.³²

Účelem prvorepublikové reformy bylo hlavně oslabení šlechty, zabrání jejího majetku a následné přerozdělení půdy menším zemědělcům či úplným bezzemkům. Před rokem 1914 podniky do dvou ha představovaly 70,7 % všech zemědělských podniků v Československu. Z toho 42,8 % bylo ovšem na pronajaté půdě. Tato čísla zvyšovala již tak stoupající hlad po půdě po první světové válce.³³

---

²⁸ HOLOUBEK: *Pozemková reforma...*, s. 13.

²⁹ „Československý národ provede dalekosáhlé sociální a hospodářské reformy; velkostatky budou vyvlastněny pro domácí kolonizaci; výsady šlechtické budou zrušeny.“ Viz HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 93.

³⁰ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 93.

³¹ [online]. [cit. 27. 5. 2014]. Dostupné na <<http://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/obcan/>>.

³² KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 40.

³³ Tamtéž, s. 33.

Po válce bylo na území Československa čtrnáct milionů ha veškeré půdy³⁴, celkově milion a půl ha půdy drželo před začátkem reformy na sto šlechtických rodů. Naproti tomu 300 000 maloroľnických rodin drželo v Čechách na půl milionu ha půdy.³⁵ Pro existenci republiky bylo životně důležité tuto poptávku uspokojit, a tím si získat co nejsilnější oporu ve svém obyvatelstvu.³⁶

Pozemková reforma byla tedy hlavně politickou zbraní. Nejvýznamnější stranou byla strana agrární, která navrhovala zabránit majetku bez náhrady pouze císařskému rodu. U dalších nepřátel Československa měl rozhodovat soud. Soud měl také říci, jak naložit s majetkem získaným po roce 1620. Opozicí byla Československá sociálně demokratická strana dělnická, která prosazovala náhradu s výjimkou konkrétních rodů, včetně toho liechtensteinského. Československá národní demokracie zastávala názor podobný, náhrada měla být odepřena rodu Habsburků, Německé říši a vlastníkům statků získaných pobělohorskou konfiskací. Živnostenská strana s obdobným postojem ještě navrhovala zřízení zvláštního soudního tribunálu, který by rozhodoval právě o majetku pobělohorském. Lidová strana navrhovala nucený odkup půdy za plnou náhradu. Československá strana socialistická jako jediná strana ve svém programu vydaném dne 1. dubna 1918 nesouhlasila s náhradou vůbec. Počátkem roku 1919, dne 14. února, strana vydala program nový jako kompromis mezi plánem svým a strany agrární. Z většiny radikálních požadavků socialistická strana slevila, ovšem stále trvala na vynechání náhrady. Proti byla samozřejmě šlechta a velkostatkáři, kteří ztratili vznikem republiky nejen svá privilegia, ale i oblibu u obyčejných lidí. Nejprve se snažili zamezit provedení reformy úplně, poté alespoň usilovali o její zmírnění. Snažili se vyzdvihnout význam velkostatků pro lid a zemědělství vůbec.³⁷

Kvůli obavám z emigrace šlechty do zahraničí a prodeje statků, zatížením dluhy a propachtováním, vydal Národní výbor dne 9. listopadu 1918 zákon č. 32/1918 Sb. z. a n., o obstavení velkostatků, kterým nechal šlechtické majetky obstavit.³⁸

---

³⁴ KOŤÁTKO, Jiří. *Pozemková reforma v Československu*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949, s. 9.

³⁵ VRANÝ, Josef. *Československá pozemková reforma v prvním roce republiky*. Praha: Českomoravský podnik tiskařský a vydavatelský, 1919, s. 4.

³⁶ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 33.

³⁷ Tamtéž, s. 34.

³⁸ V § 1 se pravilo, že: „Každé zcizení mezi živými, jakož i zastavení a reální zatížení smluvní i exekuční statků, zapsaných do desek zemských bez svolení úřadů pro správu zemědělskou jest neplatné.“

Zákon se týkal veškeré půdy zapsané v zemských deskách³⁹ a byl zrušen záborovým zákonem.⁴⁰

Po několika neúspěšných pokusech politických stran i celého Národního shromáždění o vytvoření zákona o pozemkové reformě byl konečně koncem března 1919 založen třiceti dvoučlenný výbor pro pozemkovou reformu, který nahrazoval již zvolený zemědělský a kolonizační výbor. Tento nově založený výbor měl do osmi dnů připravit zákon o pozemkové reformě. Výbor se prvně sešel dne 26. března 1919 a osmidenní lhůtu nesplnil.⁴¹ Po dlouhých jednáních spočívajících také ve výsleších jednotlivých vrstev obyvatel, kterých by se reforma týkala, ve vytváření posudků znalců⁴² a podvýborů, které se zabývaly různými oblastmi (například pobělohorské konfiskace⁴³), byl dne 15. dubna 1919 schválen návrh poslance Rudolfa Bechyně, ve kterém byla určena výměra pro zabavování pozemků ve výši 150 ha zemědělské půdy a 250 ha veškeré půdy. Zároveň byla sjednána pravomoc pro vyvlastnění i pod tuto hranici. Náhrada za zabrání měla být určena zvláštním zákonem.⁴⁴ Ohledně náhrady panovala idea, že by statek, který jeden rod vlastnil více než devadesát devět let, měl být zabaven bez odškodnění.⁴⁵

---

³⁹ SEDLÁČEK, Jaromír. *Pozemková reforma. Pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. Brno: Barvič a Novotný, 1922, s. 132.

⁴⁰ VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 8.

⁴¹ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 35.

⁴² Pekař tvrdil, že reformou budou způsobeny škody jak historickým, tak uměleckým památkám, ale i celé české krajině. Také nesouhlasil s výší náhrady a s dalšími chybami, které v zákoně i celé reformě byly. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 36. Dále například JUDr. Jiří Hoetzel dne 14. dubna 1919 dovodil, že pro provedení reformy nestačí užití § 365 občanského zákona, který říkal, že je možno vyvlastňovat soukromé vlastnictví, žádá-li to veřejné blaho. Viz VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 18.

⁴³ K otázce náhrady pobělohorských konfiskací se vyjadřovala řada odborníků a znalců. Panovala obava z odsuzování vyvlastnění bez náhrady ze strany cizích států. Za náhradu mluvil i poslanec sociální demokracie František Modráček, který se snažil, aby nebyla otřesena právní jistota v zemi. O otázce náhrady se hlasovalo ve výboru. Pro vyvlastnění s náhradou bylo dvanáct členů, pro vyvlastnění bez náhrady šestnáct členů. Odnětí majetku získaného po Bílé hoře bylo nazýváno Manifestační pokuta. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 35. JUDr. Miloslav Stieber dne 2. dubna 1919 potvrdil, že dnešní držitelé konfiskovaných statků z doby pobělohorské drží své statky platně. Viz VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 20. Dle prvorepublikových autorů byli Liechtensteinové považováni: „za potomky usvědčených vrahů, kteří dodnes sedí na půdě, z největší části nakradené“. První prezident SPÚ JUDr. Karel Viškovský řekl, že reforma je politický revanš Bílé hory, majetek po roce 1620 má být zabaven bez náhrady. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 35.

⁴⁴ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 35.

⁴⁵ MARUŠÁK, Karel. *Šlechta, velkostatek a pozemková reforma*. Brno: A. Piša, 1919, s. 44.

Zaveden byl také nový termín zábor⁴⁶, jehož autorem byl Jan Krčmář. Dne 16. dubna 1919 byl jednomyslně přijat po čtyřhodinové diskuzi nejvýznamnější a stěžejní zákon pozemkové reformy č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového, zkráceně nazýván jako záborový zákon.⁴⁷ Účinnost nabyt dne 24. dubna 1919 a ta trvala až do dne 23. června 1991, kdy byl zákon zrušen. Zákon byl vydán Revolučním Národním shromážděním zasedajícím od roku 1918 do roku 1920. Tento poměrně stručný zákon měl dvacet paragrafů.⁴⁸ Jednalo se o zákon rámcový, který byl doplněn dalšími zákony. Datum přijetí nebylo náhodné, bylo totiž potřeba zákon vydat ještě před rozpuštěním Národního shromáždění a novými volbami, které by mohly do shromáždění povolat i národnostní menšiny. Cena při prodeji zabavených pozemků měla být určena z tržních cen v letech 1913 až 1915 za nemovitost s výměrou vyšší než 100 ha.⁴⁹

Dle soupisu provedeného po vydání záborového zákona bylo zjištěno, že zábor by měl týkat celkem dvou tisíc velkostatkářských rodin s půdou o výměře 1,3 milionu ha zemědělské půdy a 2,7 milionu ha lesní půdy.⁵⁰ Z toho bylo 85 % vlastníků jiné než české nebo slovenské národnosti, konkrétněji 75 % vlastníků bylo německé a maďarské národnosti.⁵¹

Kvůli zajištění pro Československo vhodného přerozdělení půdy byl dne 27. května 1919 schválen zákon č. 318 Sb. z. a n., o zajištění půdy drobným pachtýřům. Zákon tak činil mimo pozemkovou reformu, aniž by ji nějak narušoval. Zásady zákona měly být takové – vlastnil-li pachtýř ode dne 1. října 1901 nepřetržitě půdu na území velkostatku, může si ji koupit nebo žádat o ponechání v pachtu nejméně na šest let a rozloha nesmí být větší než 8 ha.⁵²

---

⁴⁶ Tento termín byl výsledkem sporu politických stran, jestli má být majetek přímo vyvlastněn, nebo má být státu pouze dáno právo k vyvlastnění. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 35.

⁴⁷ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 35.

⁴⁸ [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=onrf6mjzge4v6mrrguwta&tocid=onrf6mjzge4v6mrrguwta&conversati onId=684588>>.

⁴⁹ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 35.

⁵⁰ Postup při záboru byl následující. SPÚ sepsal zabraný majetek na základě oznamovací povinnosti a dal výpověď osobám, které hospodařili na zabavené půdě. Po uběhnutí výpovědní lhůty převzal SPÚ půdu a určil náhradu. Půdu přidělil do vlastnictví či pachtu zemědělcům, bezzemkům, domkařům a rolníkům a měl brát ohled na legionáře a invalidy. Dále družstvům složeným z výše popsaných osob, družstvům bytovým, spotřebním a zemědělským. Poté obcím a jiným veřejně prospěšným svazkům. Naposledy pak vědeckým a humanitním ústavům. Viz VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 18.

⁵¹ KOŤÁTKO: *Pozemková reforma ...*, s. 9.

⁵² VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 29.

I ten vlastník, jemuž byla půda odňata ke dni začátku první světové války, může o půdu žádat, měl-li ji před tím ode dne 1. října 1901. Cenu vyslovoval soud na základě znalce. Lhůta pro podání přihlášek měla dle § 12 končit ke dni 18. září 1919. Po zaplacení první splátky, bylo vlastnictví zaznamenáno v pozemkové knize.⁵³

K provádění pozemkové reformy byl dle § 1 záborového zákona zřízen pozemkový úřad. Zákonem ze dne 11. června č. 330/1919 Sb. z. a n., o pozemkovém úřadě, pak byla upravena pravomoc a působnost⁵⁴ Státního pozemkového úřadu (dále také jako SPÚ či jen pozemkový úřad). Dle vyhlášky č. 535/1919 Sb. z. a n. zahájil SPÚ svou činnost dne 15. října 1919, fakticky to bylo až dne 1. listopadu 1919. V jeho čele stáli předseda a dva náměstkové (dle vládního nařízení č. 103/1927 Sb. z. a n. pak prezident a dva viceprezidenti) jmenovaní prezidentem republiky na návrh ministerské rady.⁵⁵ Funkci prezidenta zastával do roku 1926 JUDr. Karel Viškovský s náměstkou Svovilem a Holubem a do roku 1935 JUDr. Ing. Jan Voženílek.⁵⁶ SPÚ zřizoval obvodové komise a úřadovny^{57, 58}. Nařízením ze dne 24. října 1919 č. 570 Sb. z. a n., o zabezpečení řádného hospodaření na hospodářských a lesních statcích přešel dozor nad správou z ministerstva zemědělství na SPÚ. Celkem se jednalo o padesát šest vnucených správ.⁵⁹

Zvláštní zákon byl vydán i na základě § 10 záborového zákona, který určil, jak přidělovat zabranou půdu. Byl tedy vydán zákon č. 81/1920 Sb. z. a n. ze dne 30. ledna 1920, kterým se vydávají po rozumu § 10 z. č. 215/1919 Sb. z. a n., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr ku přidělené půdě, zákon přidělový.⁶⁰

---

⁵³ VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 29.

⁵⁴ SPÚ zastupoval republiku v záležitostech spojených s reformou, zejména uděloval souhlas s nakládáním s obstaveným majetkem nebo rozhodoval o vyloučení nebo propuštění ze záboru. Viz HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 98.

⁵⁵ Působení SPÚ podléhalo ministerské radě, její předseda byl odpovědný sněmovně a stál na roveň ministrům. Přestože byl SPÚ kontrolován dvanáctičlenným Správním výborem voleným Národním shromážděním na dobu tří let ze zástupců všech stran, měla na jeho činnost rozhodující vliv agrární strana, jejíž členové byli oba prezidenti. Viz VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 23.

⁵⁶ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 98.

⁵⁷ V polovině dvacátých let měl SPÚ jedenáct obvodových úřadoven, z toho v Čechách pět a na Moravě dvě, padesát šest stálých přidělových komisariátů (na počátku roku 1938 už jen šestnáct). Každá úřadovna zaměšťovala parcellační komisaře, takzvané přidělové komisaře. Viz HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 98.

⁵⁸ VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 23.

⁵⁹ PAVEL, Antonín. *Pozemková reforma. Přehled činnosti za prvé desetiletí trvání Čsl. republiky 1918 – 1928*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1928, s. 25.

⁶⁰ [online]. [cit. 26. 3. 2015]. Dostupné na <<http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6obrfuya>>.

Ten byl účinný do dne 1. ledna 1945 a měl pět částí a šedesát pět paragrafů.⁶¹ Ustanovoval například, že pozemkový úřad měl pro každý velkostatek zvlášť vypracovat pracovní plán, již přidělenou půdu nebylo možno nijak zcizit, pronajímat či s ní jinak nakládat bez souhlasu pozemkového úřadu a SPÚ měl dozor nad hospodařením na přiděleném novém majetku.⁶²

Otázku náhrady objasňoval již § 9 záborového zákona. Tu měl však provést až zvláštní zákon. Tímto se stal zákon č. 329/1920 Sb. z. a n., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový ze dne 8. dubna 1920, zkráceně zákon náhradový, vypracovaný JUDr. Edvardem Vondruškou a profesorem Krčmářem.⁶³ Zákon byl účinný do dne 24. května 1950. Zákon byl vydán, aby mohly být provedeny § 5, § 9, § 11, § 12⁶⁴ a § 13⁶⁵ zákona záborového. Zákon náhradový se skládal z devíti částí a osmdesáti čtyř paragrafů.⁶⁶ Ve třetí části je upraveno převzetí majetku bez náhrady. Zákonem náhradovým bylo určeno, že bez náhrady se majetek zabaví jen rodu Habsburků, příslušníkům nepřátelských států, neodporuje-li tomu smlouva uzavřená s mocnostmi spojenými v první světové válce,⁶⁷ a majetek nadací založených na právech ze šlechtického statusu zrušeného zákonem č. 61/1918 Sb. z. a n. a bylo-li zároveň ministerstvem řečeno, že se nadace zrušila.⁶⁸

---

⁶¹ [online]. [cit. 26. 3. 2015]. Dostupné na <<http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6obrfuya>>.

⁶² VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 22.

⁶³ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 37.

⁶⁴ Tento paragraf doplňuje judikatura Nejvyššího soudu Československé republiky rozhodnutím R I 464/28 ze dne 30. června 1928 slovy: „*Ku zcizení příslušenství zabraného majetku vyžaduje se schválení SPÚ. Pro zákaz zcizení zabraného majetku jest lhostejno, že kupitelem jest stát. K tomu, že se ku zcizení zabraného majetku vyžaduje schválení Státního pozemkového úřadu, dlužno přihlédnouti z úřadu.*“

⁶⁵ Judikatura Nejvyššího soudu ze dne 11. listopadu 1927 v rozhodnutí R I 392/1927 uvádí, že: „*Pachtovní poměr k zabrané nemovitosti neruší se výpovědí hospodařící osobě, nýbrž teprve převzetím nemovitosti Státním pozemkovým úřadem. Až do této doby má propachtovatel nárok na pachtovné. Lhostejno, že Státní pozemkový úřad schválil pachtovní smlouvu pro dobu do uplynutí výpovědní lhůty.*“ a v rozhodnutí R I 1338/1926 ze dne 22. prosince 1926 zase, že: „*Pachtovní poměr ku zabrané nemovitosti nepomíjí již výpovědí Státního pozemkového úřadu, nýbrž teprve skutečným převzetím nemovitosti Státním pozemkovým úřadem. Vlastník zabraného majetku jest i po oně výpovědi povinen zachovávat pachtovní smlouvu.*“

⁶⁶ [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné na <<http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=onrf6mjzgiyf6mzshewta&conversationId=1772535>>.

⁶⁷ Přijetím mírových smluv do právního řádu se Československo zavázalo, že s občany cizích států bude jednat jako se svými vlastními. V čl. 267 mírové smlouvy s Rakouskem č. 507/1921 Sb. z. a n. a v čl. 250 mírové smlouvy s Maďarskem č. 102/1922 Sb. z. a n. byly ustanoveny o zákazu konfiskace majetku, práv a jiných účastenství na území bývalé monarchie. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 37.

⁶⁸ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 37.

§ 35 a § 36 pak změnily a zmírnily princip zabránění majetku bez náhrady určené v § 9 záborového zákona. Základem pro určení náhrady byl § 41⁶⁹ náhradového zákona. Dle náhradového zákona byla určena pouze hrubá přejímací cena, která podléhala tzv. latifundijním srážkám,⁷⁰ zakotveným v § 42⁷¹ tohoto zákona.⁷² SPÚ měl na základě § 43 povinnost zohlednit osobní vlastnosti a stav převzatých nemovitostí.⁷³ Samotné oceňování⁷⁴ výnosnosti měl provádět SPÚ.⁷⁵ Dle § 44 náhradového zákona bylo možno o ceně sjednat dohodu mezi vlastníkem a SPÚ, která by se stala pro stát závaznou až podpisem předsedy pozemkového úřadu.⁷⁶ Náhradový zákon určil pořadí osob, které měly nárok na výplatu náhrady. Rozhodující byl skutečný den převzetí nebo alespoň převzetí dle záznamu v knihách. Takové knihy vedl zemský soud v Praze pro Čechy a zemský soud v Brně pro Moravu a Slezsko.⁷⁷

---

⁶⁹ § 41 říká, že: „Náhradou (přejímací cenou) za převzatý pozemkový majetek jest cena jeho vyplývající z průměru cen docilovaných v letech 1913 až 1915 při prodeji statků z volné ruky v rozloze přes 100 ha. Vláda se zmocňuje, aby nařízením vyhlásila závazné stupnice cen se zřetelem na cenový průměr vyšetřený pozemkovým úřadem dle zásady odst. 1. pro nemovitosti stejného způsobu užívání, druhu kultury, jakosti (třídy dle katastru) a polohy. Pokud nebudou vyhlášeny tyto stupnice cen, stanoví pozemkový úřad přejímací cenu podle odhadu převzatých nemovitostí přísežnými znalci na místě samém dle zásady odst. 1., hledíc k ustanovení § 42 a § 43. Se zřetelem na zákon ze dne 10. dubna 1919, č. 187 Sb. z. a n., počítá se ve všech případech jedna koruna měny rakousko-uherské za jednu korunu československou.“

⁷⁰ Tyto srážky šly do fondu pro podporu vnitřní kolonizace a nemohly přesáhnout zmíněných 40 % hrubé přijímací ceny. Měla-li půda méně než 1 000 ha, srážkám nepodléhala. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 39.

⁷¹ §42: „Při souborech přes 1000 ha budiž celková přejímací cena snížena a to v poměru ku snížení obecných cen vyplývajícimu z hospodaření na velkých pozemkových rozlohách, a to při souborech přes 1000 ha do 2000 ha až o 5 %, " 2000 ha " 5000 ha " 10 %, " 5000 ha " 10000 ha " 15 %, " 10000 ha " 20000 ha " 20 %, " 20000 ha " 50000 ha " 30 %, " 50000 ha " 40 %.“

⁷² KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 39.

⁷³ SPÚ měl brát ohled na investice provedené po dni 24. dubna 1919, pokud užitek nastal nebo mohl nastat v budoucnu. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 39.

⁷⁴ Ferdinand Peroutka se vyjádřil tak, že parlament snižováním ceny znehodnocuje půdu velkostatkářů, aby alespoň nějak mohl odčinit Bílou horu. Viz JUŘÍK: *Moravská Dominia...*, s. 132. Proti takovému určení ceny byli i tehdejší historikové v čele s Josefem Pekařem, který tvrdil, že se tím neliší příliš od konfiskace, či politikové, a to i ti nejvyšší, jako například prezident Československa Tomáš Garrigue Masaryk. Viz SLEZÁK, Lubomír. *Pozemková reforma v Československu 1919 – 1935*. In FROLEC, Ivo (ed). *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 1994, s. 6.

⁷⁵ O výši ceny vyzooměl SPÚ prostřednictvím soudu vlastníka a hypotekární věřitele, osoby oprávněné ze služebností, z předkupního práva, z nájemních a pachtovních smluv či reálných břemen, pokud byly zapsány v pozemkové knize. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 39.

⁷⁶ Dohoda měla povahu smíru. Proti rozhodnutí byla přípustná stížnost ve lhůtě třicet dnů od doručení k zemskému soudu v Praze a Brně. Proti této stížnosti byla přípustná další stížnost k nadřízenému soudu, proti ní již nebyl přípustný žádný opravný prostředek. Následně SPÚ navrhl, aby soud, v jehož knihách byla zapsána nemovitost, rozhodl o ceně v nesporném řízení, a to dle nejvyššího podání za prodanou nemovitost v dražbě. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 39.

⁷⁷ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 39.

Způsob vyplacení náhrady byl ponechán na vůli SPÚ.⁷⁸ Po vydání náhradového zákona vyvstala nutnost vypořádání se s finančními operacemi spojenými s pozemkovou reformou. § 15⁷⁹ záborového zákona určil, že se o ně budou starat veřejné úvěrní ústavy.⁸⁰ Státní hypoteční banka pak měla zřídit pro každého velkostatkáře zvláštní účet, aby mohla být vyrovnána náhrada za převzatou půdu. Banka povolovala úvěr až do 100 % ceny za půdu, určenou SPÚ.⁸¹ Zákon završil třetici nejvýznamnějších zákonů o pozemkové reformě.

Jako závěr pozemkové reformy bývá označován rok 1935, kdy zanikl SPÚ, dle vládního nařízení č. 22/1935 Sb. z. a n., kterým se ruší pozemkový úřad a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství. SPÚ již v roce 1933 předčasně prohlásil reformu za skončenou, avšak sám dále zajišťoval agendu až do přikázání působnosti ministerstvu. Před tímto přikázáním SPÚ a velkostatkáři uzavírali tzv. generální dohody o odkladu dokončení reformy. Půda o výměře 212 304 ha (z toho 6 658 ha zemědělské půdy) byla prozatím ponechána vlastníkům v nerušeném užívání do roku 1955, případně až do roku 1967, a provádění pozemkové reformy bylo odloženo o dvacet i více let, což bylo odůvodněno nedostatkem kvalifikovaných zájemců o příděl. Ve skutečnosti nebyla reforma dokončena ani po zániku SPÚ. Ještě ke dni 1. ledna 1938, tedy k datu, ke kterému byly zveřejněny poslední souhrnné údaje o stavu pozemkové reformy, zůstávalo v záboru asi 10 % veškeré převzaté půdy včetně půdy spadající pod generální dohody o celkové rozloze 435 668 ha půdy, z toho 25 262 ha zemědělské půdy.⁸²

V rámci reformy dominoval vyvlastňovací prvek a za většinu majetku byla poskytnuta náhrada.⁸³

---

⁷⁸ Prvně se splácely pohledávky veřejnoprávní jako daně a jiné dávky a poté pohledávky ze služebního poměru a následně všechny ostatní. Část náhradového obnosu měla být vyplacena buď hotově, nebo zápisem do náhradové knihy u příslušného soudu. Viz KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 39.

⁷⁹ Rozhodnutí R I 591/30 Nejvyššího soudu Československa ze dne 4. září 1930 upravuje správně-právní aspekt úřadu tím, že: „*Veškerá agenda pozemkoreformní, i veškerá agenda Státního pozemkového úřadu, i agenda soudů a jiných úřadů, jest agendou zásadně veřejnoprávní. Státnímu pozemkovému úřadu přísluší v agendě té všechno šetření, jednání a rozhodování, pokud nebylo v jednotlivých případech výslovným předpisem zákona odkázáno výjimečně na řádné soudy nebo na jiný úřad.*“

⁸⁰ Ty se budou zabývat zaplacením náhrady vlastníkům převzaté půdy, opatří náhradu za hypotekární pohledávky a břemena na půdě zatížené, aby noví vlastníci dostali půdu bez břemen, ústavy budou poskytovat dlouhodobé a krátkodobé úvěry a také úvěry pro zemědělská družstva. Viz VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 22.

⁸¹ VRANÝ: *Československá pozemková reforma...*, s. 22.

⁸² HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 105.

⁸³ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 40.

Přes spoustu námitek ke stanovování náhradové ceny, o konfiskaci se nejednalo. Prvek konfiskace bylo možno spatřovat v převzetí majetku bez náhrady, původně koncipováno v § 9 zákona záborového, který byl zmírněn § 34⁸⁴ a § 35⁸⁵ zákona náhradového a následně podpisem mírových smluv s Rakouskem, Německem a Maďarskem. Po první světové válce proběhla pozemková reforma ve dvaceti dvou státech Evropy⁸⁶, přes řadu kritik patří a patřila ta československá mezi nejvíce demokratické reformy v Evropě, posílila politickou situaci uvnitř země a dovršila převrat nově vzniklého státu, pro který byla jedním ze základních pilířů.⁸⁷

---

⁸⁴ § 34 zní: „Pozemkový úřad není povinen převzít stavby nadbytečné neb s převzatými zemědělskými neb lesními podniky nesouvislé, má však právo v dohodě s vlastníkem nebo správním opatřením, dle potřeby v dohodě s ministerstvem školství a národní osvěty a s ministerstvem financí, pokud bude zapotřebí podpory ze státních prostředků, zaříditi vše, čeho je potřebí k zachování nebo udržení takových budov.“

⁸⁵ § 35 zní: „Předpisy o poskytování náhrady vlastníku převzatých nemovitostí dle tohoto zákona neplatí, hledíc k § 9 záborového zákona, pro majetek příslušníků nepřátelských států a majetek příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské, pokud tomu neodporují mírové smlouvy uzavřené mocnostmi spojenými a přidruženými ve světové válce. Zvláštním zákonem bude rozhodnuto o selské půdě bezprávně svedené a případech podobných.“

⁸⁶ RYCHLÍK, Jan. Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu. In FROLEC, Ivo (ed.). *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 1994, s. 43.

⁸⁷ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 40.

4 Pozemková reforma a Liechtensteinové

4.1 Uznání nezávislosti knížectví Československem

Majetek Liechtensteinů měl rodu náležet dle prvorepublikového právníka Sedláčka jako korporaci. Za korporaci tedy považoval: „*suverénní rodinu Liechtensteinů ve smyslu domácích liechtensteinských zákonů a rodinného statutu*“.⁸⁸ Takový statut měli získat na základě rodinné smlouvy schválené rakouským zákonem č. 15/1893 ř. z., jenž se stal součástí říšského právního řádu a měl být recipován do řádu Československé republiky. Podle Sedláčka byl majetek rodu: „*domácím a korunním statkem*“, ne soukromým majetkem hlavy knížectví. Zda majetek měl podléhat reformě, o tom se vedly vleklé spory. Největší debaty se týkaly toho, zda se výše zmíněný zákon ze dne 12. ledna 1893 stal opravdu součástí právního řádu nově vzniklé republiky. Tento názor zastával jak již jmenovaný Sedláček,⁸⁹ tak i profesor brněnské univerzity Weyr.⁹⁰

Jednotný výklad čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. nebyl ani mezi ministerstvy zemědělství a financí. Ministerstvo financí totiž zákonem č. 15/1893 ř. z. uznalo liechtensteinskou rodinnou smlouvu z roku 1842 jako součást československého právního řádu, s čímž ovšem ministerstvo zemědělství souhlasit nemohlo. Ministerstvo zahraničí se vyjádřilo, že by uznalo knížectví za suverénní stát ještě před dokončením reformy, jen pokud by hlava rodu prohlásila, že československé zákony platí pro něj i pro jeho následovníky, podobně jako pro ostatní cizince.⁹¹

---

⁸⁸ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 158.

⁸⁹ Profesor Jaromír Sedláček nabídl devět možných řešení sporu. Za prvé, že rod je Československem uznán za vládnoucí rod v knížectví a její členové mohou být zároveň občanem československým i členy rodu. Za druhé postavení vládnoucího knížete určuje liechtensteinské právo a jako suverénní je uznán v Československu již samotným převratem. Dále hlava rodu má všechny práva i povinnosti dle práva mezinárodního, včetně práva exterritoriality pro sebe i ostatní, jimž má dle práva náležet. Za čtvrté náleží knížeti a jeho družině fiskální exempce. Následuje bod o zrušení primogeniturního fideikomisu v Československu. Dle šestého bodu je ale tento fideikomis majetkem knížete ne jako soukromé osoby, ale jako hlavy státu a jedná se o statek podmíněný resolutivní výjimkou. Za sedmé má knížectví nárok na zachování těchto vlastnictví z důvodu zachování neodvislosti a integrity státu. Dále je zmíněno, že tyto statky podléhají československé legislativě, včetně zákonů o pozemkové reformě, v nichž ovšem není přímo řešeno, jak naložit s takovým knížecím vlastnictvím, a proto se postupuje dle analogie záborového zákona § 9, aby bylo co nejvíce šetřeno práv knížectví. A nakonec, švábský kapitál není majetkem rodu, ale majetkem knížectví. Viz JUŘÍK: *Moravská Dominia...*, s. 141.

⁹⁰ MRÁZEK, Josef. *Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR* [online]. 29. 8. 2001 [cit. 5. 5. 2014]. Dostupné na <<http://pravnihradce.ihned.cz/c1-10286100-obraz-velka-vapenka-a-majetkopravni-naroky-lichtenstejnu-vuci-cr>>.

⁹¹ HORČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 24 – 29.

Dalším důvodem, jenž vedl k neuznání knížecí suverénnosti, byl názor, který zastával profesor Karlovy univerzity Antonín Hobza. Uváděl, že knížectví bylo pouze *přívěškem* Rakouska a nebylo nutno uznat exteritoriální statut panovníka a zároveň bylo možno zabavit majetek bez náhrady, ovšem jen v případě, že ostatní mocnosti jako Francie, Itálie a Velká Británie by neuznali nezávislost knížectví. V téhle situaci by pak byla konfiskace vyloučena.⁹² Kromě zmíněných mocností nezávislost a neutralitu knížectví nakonec v letech 1919 až 1921 uznalo i Polsko a další státy.⁹³

V listopadu roku 1919 zaslal kníže britské vládě varování před hrozbou komunistické revoluce v Československu při provedení pozemkové reformy. Zastával názor, že britská rozmluva s Československem by jistě zabránila bolševickým a anarchistickým tendencím v zemi. Tato výzva ukázala pohled Liechtensteinů na situaci v republice. Rod předpovídal marxistické tendence ve straně sociální demokracie.⁹⁴

V roce 1921 požádalo knížectví Švýcarsko o zastupování při záležitostech v Československu. Československá strana souhlasila s podmínkou, že tím nebude zasahováno do pozemkové reformy. V témže roce kníže Jan II. žádal vyřešení exteritoriality a otázek s ní souvisejících. Československo opět odpovědělo slovy, že může žádost uznat, pouze nezasáhne-li do provádění pozemkové reformy. Liechtensteinsko se také snažilo o založení vyslanectví v Praze, které do té doby bylo zahrnuto do švýcarského honorárního konzulátu, protože ani sami Švýčari v Praze vyslanectví neměli. Knížectví tvrdilo, že bude-li zřízeno vyslanectví, vzdá se zvláštních výhod souvisejících s pozemkovou reformou. Toto tvrzení opět Československo odmítlo s tím, že to nepovažuje za dostatečnou záruku. Roku 1922 Liechtensteini upustili od zastupování Švýcarskem a celý rok se nesl v duchu čekání na československou odpověď na liechtensteinskou verbální nótu ve věci vyslanectví. Odpověď se snažili Liechtensteini získat také v roce 1923 spolu s vyřešením otázky pozemkové reformy. Kníže tvrdil, že sice připustil první fázi reformy, ale o jejím dalším průběhu chtěl jednat. Knížectví opět zdůraznilo, že vyslanectví nebude mít vliv na reformu.⁹⁵

---

⁹² BEATTIE, David. *Liechtenstein. A Modern History*. London: I.B. Tauris, 2004, s. 64 – 66.

⁹³ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 24 – 29.

⁹⁴ BEATTIE: *Liechtenstein*, s. 64 – 66.

⁹⁵ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 24 – 29.

V roce 1923 se knížectví vrátilo k požadavku zastoupení Švýcarskem.⁹⁶ Nutnost zvyšovaly problémy s placením náhrady a tvrdým postupem při provádění reformy roku 1924, kdy kníže žádal náhradu ve výši 44,1 milionů korun a uznání neutrality knížectví. Československo však s knížectvím osobně jednat nechtělo, zastupování Švýcarskem nepřijalo a veškerá jednání o reformě byla neúspěšná.⁹⁷

Na základě nezdařených jednání a žádostí se kníže Jan II. dvakrát odvolal k Nejvyššímu soudu v Brně.⁹⁸ Soud se ve dvou rozhodnutích z let 1928⁹⁹ a 1929¹⁰⁰ vyslovil, že majetky polní a lesní nebyly ze zákona vyjmuty a rakouský zákon z roku 1893 a rodinná smlouva rodu nebyly recipovány do právního řádu Československa.¹⁰¹

Po provedení reformy roku 1935 nastal obrat. Ministerstvo zahraničí prohlásilo, že může knížectví jako suverénní uzнат. Ministerstvo spravedlnosti mělo dokonce přímý zájem o uznání v případě možné vzájemné spolupráce soudů. Až do roku 1937 nebylo knížectví jako suverénní uznáno. Situace se začala měnit v důsledku zhoršení mezinárodní situace. Na jaře roku 1938 proběhla jednání mezi československou stranou a Liechtensteinskem, zastoupeným Švýcarskem, z důvodu anšlusu Rakouska a: „*doby vhodné k navázání těchto styků*“.¹⁰²

---

⁹⁶ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 30 – 34.

⁹⁷ Tamtéž, s. 39.

⁹⁸ JUŘÍK: *Moravská Dominia...*, s. 141.

⁹⁹ V prvním rozsudku ze dne 3. února 1928 byl zamítnut rekurz knížete Jana II. o zabránění velkostatku Zábřeh na Moravě. Kníže tvrdil, že jeho majetek představuje garanci existence rodu a státu Liechtenstein. Jako důkaz uvedl kníže cisařský výnos ze dne 23. ledna 1719, který uznal majetek knížectví až ve spojitosti s majetkem mimo toto území. Za součást státu označil kníže statky české, moravské a rakouské. Kníže se dovolával říšského zákona č. 15/1893 ř. z., který měl být dle jeho slov taktéž recipován do právního řádu Československa (zákonem měl majetek setrvat v rukou Liechtensteinů jako: „*záruka suverénního knížecího státu Liechtenstein*“). Nejvyšší soud ale rozhodl, že zákon není v republice platný, a stěžovatel se tedy nemůže odvolávat na zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., ze dne 28. října 1918, podle nějž zůstávají říšské zákony v platnosti. Dle odůvodnění soudu již první věta: „*Samostatný stát československý vstoupil v život*“, nepřipouští, aby zůstaly platné ty říšské zákony, které se s existencí Československa neshodují. Krom pro Liechtensteiny důležitého zákona č. 15/1893 ř. z. se tedy jedná i o zákony týkající se pragmatické sankce, říšské ústavy apod. Tím bylo tedy v první větě zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., obsaženo to, co následně předepsal zákon č. 440/1919 Sb. z. a n., ze dne 23. července 1919. Druhou podstatnou vadou, proč zákon nebyl ponechán v platnosti, je účel, kvůli kterému se vůbec rakouské zákony v platnosti ponechávaly. Tím bylo vytvoření nerušeného přechodu ze starého státního zřízení do nového. Tato podmínka se netýkala rakouského zákona č. 15/1893 ř. z. Ten totiž odrážel zájem liechtensteinský, ne československý. A byl by tedy republice a pozemkové reformě vlastně na škodu. Viz MRÁZEK: *Obraz Velká vápenka...*, ob. cit. v pozn. 90, Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. února 1928 č. r. II 28/28.

¹⁰⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. května 1929 č. r. II 152/29.

¹⁰¹ MRÁZEK: *Obraz Velká vápenka...*, ob. cit. v pozn. 90.

¹⁰² HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 59.

Konečně dne 29. července 1938, přesně čtyři dny po smrti knížete Františka I. a nástupu nového knížete Františka Josefa II, bylo Liechtensteinsko uznáno za suverénní stát. Úplnost uznání nastala dne 10. září 1938, kdy prezident Beneš dopisem pogrataloval novému knížeti k funkci.¹⁰³

Ačkoli diplomatické vztahy byly s pomocí švýcarského velvyslanectví navázány, trvaly jen do dne 15. března 1939. Knížectví následně neuznalo Mnichovskou dohodu ani Protektorát Čechy a Morava, během druhé světové války uznávalo československé cestovní pasy a také finančně podporovalo exilovou vládu prezidenta Beneše. To vše ale bylo marné a diplomatické styky po druhé světové válce nebyly obnoveny a majetek rodu byl plně zkonfiskován.¹⁰⁴

Československo a Liechtensteinsko se neoficiálně uznaly za suverénní v roce 1975, kdy společně podepsaly Závěrečný akt Helsinské konference, čímž potvrdily hranice ostatních signatářských států. Diplomatické vztahy však nebyly oficiálně navázány ani po roce 1989, protože Československo odmítlo jednat o majetkových restitucích. V roce 1993 chtěla Česká republika tyto styky navázat, ale až ode dne svého vzniku, což z pohledu mezinárodního práva bylo zvláštní, protože již v roce 1938 jednou styky navázány byly a knížectví svou suverenitu mělo trvale bez přerušení již od roku 1806. Dne 13. července 2009 bylo rozhodnuto Janem Fišerem o navázání diplomatických vztahů s Liechtensteinskem. Spolu se Slovenskem bylo Česko jediným evropským státem, který s knížectvím neměl navázán diplomatický vztah.¹⁰⁵

---

¹⁰³ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 59.

¹⁰⁴ Jako důvod uvedlo Československo údajné přihlášení knížete Františka Josefa II. z Liechtensteinu k německé národnosti při sčítání lidu v roce 1930 v Šumperku. Stejně tak měli údajně učinit i někteří další členové rodu. Nynější vládnoucí kníže Hans Adam II. (*1945) ovšem tvrdí, že podpisy nejsou pravé a vyplnění sčítacího archu bylo proti dohodě o neúčasti rodu při sčítání lidu v Československu, protože nebylo možno uvést národnost liechtensteinskou.

¹⁰⁵ JURÍK, Pavel. *Jak Československo neuznalo Lichtenštejnsko* [online]. 3. 10. 2009 [cit. 3. 6. 2014]. Dostupné na <http://breclavsky.denik.cz/zpravy_region/jak-ceskoslovensko-neuznalo-lichtenstejnsko.html?reakce=nova>.

4.2 Důsledky pozemkové reformy pro rod Liechtensteinů

Liechtensteinové patřili k jedněm z největších vlastníků půdy na území Československa již odedávna. Na konci 18. století liechtensteinské pozemky na Moravě tvořily zhruba 11 % veškerého vlastnictví v zemi. V roce 1898 měli 186 215,9 ha půdy, z toho 138 914,5 ha byla půda lesní. Pro srovnání stát Liechtensteinsko měl 15 700 ha, tedy asi dvanáctinu vlastnictví na Moravě.¹⁰⁶ Co se týče rozlohy půdy patřící Liechtensteinům v období vzniku Československa, zdroje se rozcházejí. Dle Voženílka lze dojít v roce 1919 k celkové výměře 166 722 ha, přičemž 160 381,31 ha náleželo Janu II. z Liechtensteinu, zbylých 6 340,71 ha vlastnil Alois z Liechtensteinu.¹⁰⁷ Podle Horáka dle přehledu uloženého v Moravském zemském archivu činila celková výměra liechtensteinských velkostatků v Československu, bez velkostatku Velké Losiny Aloise z Liechtensteinu, 159 331 ha, z toho 34 972 ha zemědělské půdy a 124 359 ha lesní půdy.¹⁰⁸ Dle Kuklíka byli Liechtensteini jedni z největších pozemkových vlastníků půdy s celkovými 173 000 ha půdy. V Československu byli po Schwarzenberzích na druhém místě, ti měli vlastnit 248 000 ha.¹⁰⁹ Na Moravě měli mít Liechtensteinové 135 706 ha půdy, v Čechách 37 212 ha půdy, ve Slezsku pak 9 648 ha.

Pro celkové srovnání lze upřesnit, že dle Marušáka na území Čech, Moravy a Slezska leželo celkem 5 073 401 ha zemědělské půdy, počet obyvatel byl okolo 7 milionů, což dělalo zhruba 7 250 m² na jednoho obyvatele. Pouze ale asi osmina občanů nějakou půdu vlastnila. K moravským poměrům lze dodat, že celková rozloha dělala 2 222 109 ha. Výměra Slezska byla 514 695 ha půdy.¹¹⁰ Dle Voženílka po určení hranic v roce 1922 bylo v republice 14 035 190 ha půdy, z toho v Čechách 5 205 308 ha, na Moravě 2 230 351 ha a ve Slezsku 441 999 ha půdy.¹¹¹

---

¹⁰⁶ SMUTNÝ, Bohumír. *Obraz první pozemkové reformy ve fondech Moravského zemského archivu v Brně*. In FROLEC, Ivo (ed). *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 1994, s. 103.

¹⁰⁷ VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice*. Praha: Nákladem vlastním, 1924, s. 5.

¹⁰⁸ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 161.

¹⁰⁹ KUKLÍK: *Konfiskace, pozemkové reformy...*, s. 33.

¹¹⁰ MARUŠÁK: *Šlechta, velkostatek a pozemková reforma*, s. 24 – 31.

¹¹¹ VOŽENÍLEK: *Pozemková reforma...*, s. 6 – 7.

Počet obyvatel v Československu v roce 1921 byl 13 611 349 osob, z toho na Moravě 2 662 884 osob. Na jednoho obyvatele připadlo 1,03 ha půdy a na Moravě pak 0,84 ha půdy.¹¹²

Rod vlastnil půdu jak v Čechách, tak na Moravě a ve Slezsku. V Čechách měli sedm velkostatků, a to Kostelec nad Černými lesy (Schwarzkosteleitz), okres Kolín – od roku 1942/45 označován jako Úvaly (Auwal); Uhříněves-Škvorec (Aurinowes mit Skworetz), okres Praha; Kounice (Kaunitz), okres Nymburk; Lanškroun (Landskron), okres Ústí nad Orlicí; Radim (Radim), okres Jičín; Rataje nad Sázavou (Rattay), okres Kutná Hora; Rumburk (Rumburg), okres Děčín. Na Moravě pak jedenáct velkostatků, a to Břeclav (Lundenburg), okres Břeclav; Valtice – Lednice (Feldsberg – Eisgrub), okres Břeclav; Bučovice – Ždánice (Butschowitz – Steinitz), okres Vyškov, Hodonín; Křtiny – Pozoříce – Adamov (Kiritein – Posorschitz – Adamsthal), okres Brno – venkov, Blansko; Moravská Třebová (Mährisch Trübau), okres Svitavy; Plumlov (Plumenau), okres Prostějov; Ruda – Hanušovice – Kolštejn (Branná) (Eisenberg – Hannsdorf – Goldenstein), okres Šumperk; Šternberk (Sternberg), okres Olomouc; Karlovec (Karlsberg), okres Bruntál; Uherský Ostroh (Ungarisch Ostra) a od roku 1942/45 také Lanžhot (Landshut), okres Uherské Hradiště; Úsov – Nové Zámky (Aussee – Neuschloss), okres Šumperk a Zábřeh (Hohenstadt), okres Šumperk. Ve Slezsku jeden velkostatek Krnov – Opava (Jägerndorf – Troppau) v okrese Bruntál.¹¹³ Z toho k alodnímu¹¹⁴ vlastnictví patřily Kostelec nad Černými lesy, Uhříněves – Škvorec, Kounice, Lanškroun a Rataje nad Sázavou, tedy pět ze sedmi velkostatků v Čechách. Ostatní pak byly fideikomisním vlastnictvím.

Přes všechny diplomatické snahy rodu od vzniku republiky pozemková reforma začala v roce 1919 probíhat. Kníže zřídil dne 1. října 1919 liechtensteinské ústřední ředitelství v Praze, které bylo roku 1920 přesunuto do Koloděj u Prahy.¹¹⁵

---

¹¹² VOŽENÍLEK: *Pozemková reforma...*, s. 6 – 7.

¹¹³ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 177.

¹¹⁴ Alod je soukromé vlastnictví knížete. Viz HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 37. Alod, alodis, alod nebo allodium je statek výhradně vlastní. Lze definovat jako pozemkové vlastnictví jednotlivých osob. Viz OTTO: *Ottův slovník naučný*, s. 943.

¹¹⁵ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 34.

Ředitelství mělo za úkol řídit polní hospodářství a řešit právní otázky spojené s reformou. Ředitelství vedl justiční rada, pražský advokát JUDr. Viktor Kaplan. Následně dne 1. října 1924 byla liechtensteinská správa centralizována do liechtensteinského ústředního ředitelství v Olomouci, kde již od roku 1897 působilo liechtensteinské ústřední lesní ředitelství. Zřízením ředitelství zanikla katastrální kancelář ve Valticích. V čele olomouckého ředitelství usedl Antonín Anderka. Jeho nástupci v roce 1935 byli decentralizováni do dvou funkcí, a to ústřední ředitel a ústřední lesní ředitel.¹¹⁶

Kníže již v roce zahájení reformy nabídl některé své pozemky k provedení reformy. V roce 1920 ale prohlásil, že se na něj náhradový zákon nevztahuje a žádal plnou náhradu za nabídnuté dvory o rozloze 2 400 ha. Více pozemků nabídnout odmítl z důvodu závazku vzniklého z penzijního zákona (z. č. 89/1920 Sb. z. a n. ze dne 5. února 1920), jež uzákonil placení penze zaměstnancům z odstoupených oblastí, hrazení obligací vůči církvi a správu nemovitých památek.

Jan II. z Liechtensteinu roku 1921 vytvořil další plán provedení pozemkové reformy, ve kterém byl ochoten obětovat část velkostatku Lednice – Valtice. Československo s jeho plánem nesouhlasilo a žádalo více.¹¹⁷

I přesto se objevovaly značné kritiky jak politiků, jako např. agrárníka Josefa Vraného, že se s Liechtensteiny jedná příliš jemně, tak médií.¹¹⁸ Například večerník *Práva lidu*, jenž byl levicového směru, se dne 6. dubna 1921 v článku *Kdy osvobodí republika liechtensteinské robotníky*, k problematice vyjádřil tak, že velkostatky Liechtensteinů byly nabyty krádeží po Bílé hoře a všichni obyvatelé území Lednicka i Valticka jsou: „*otroky největšího katana*“, tedy Liechtensteinů.

Dne 9. června 1922 byla mezi Státním pozemkovým úřadem a Liechtensteiny uzavřena první dohoda (č. j. 19.391/22-II) o provedení reformy, která se týkala zemědělské a lesní půdy.¹¹⁹

---

¹¹⁶ JUŘÍK: *Moravská Dominia...*, s. 139.

¹¹⁷ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 34.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 35.

¹¹⁹ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 161.

SPÚ oznámil plán převzetí zemědělské půdy s výměrou 13 700 ha a lesní půdy o rozloze 41 000 ha. Za půdu měla být vyplacena úročená náhrada v různé výši dle toho, zda se jednalo o soukromé (alodní) či fideikomisní vlastnictví. Alod tvořil 25 602 ha půdy.¹²⁰

První dohoda počítala s tím, že kníže mohl se souhlasem SPÚ prodat vybrané dvory za výhodnějších cenových podmínek, což se týkalo mimo jiných z velkostatku Valtice – Lednice dvoru Nové Mlýny, jež byl prodán na základě pozdějších dohod ve zkráceném přidělovém řízení.¹²¹ Červnová dohoda z roku 1922 byla provedena s různými změnami.

V letech 1924 a 1925 byly uzavřeny další dvě dohody navazující na tu původní z léta 1922. Dne 6. března 1924 byla uzavřena první z nich, dodatková dohoda k dohodě č. j. 19.391/22-II, o rozsahu převzetí půdy.¹²² Do října 1924 SPÚ převzal 11 034 ha zemědělské půdy a 9 432 ha lesní půdy, náhrada za zemědělskou půdu byla 26 280 000 korun, ovšem tržní cena se pohybovala okolo 77 až 110 milionů korun.¹²³

Dne 30. prosince 1925 byla uzavřena druhá z dohod č. j. 143.519/25-IV, o převzetí zemědělské půdy, podle které měl SPÚ převzít mimo jiných z velkostatku Valtice – Lednice část dvorů Valtice a Nové Mlýny a dvůr Boří.¹²⁴

Liechtensteini nebyli spokojeni s průběhem reformy po uzavření dohody z roku 1925, a proto se postupně v letech 1928 a 1929 obrátili, jak je zmíněno výše, na československé soudy jak ve snaze vyřešit otázky knížectví, tak zpomalit reformu. Spory pro Liechtensteiny sice nedopadly úspěšně, ale vyvolaly další jednání o konečném vyřešení reformy. SPÚ ve snaze donutit knížete k ústupkům podával návrhy u okresních soudů na exekuční převzetí některých velkostatků. Rodu totiž mělo být ponecháno skoro 42 000 ha půdy a zachován bez velkých změn velkostatek Lednice – Valtice – Břeclav.¹²⁵

Dle Voženilka byl stav pozemkového vlastnictví ke dni 1. ledna 1929 v Čechách a ke dni 1. července 1929 na Moravě celkem 99 514,26 ha půdy. Šlo o veškerou půdu v držení (tj. půdu propuštěnou i zábranou).¹²⁶

---

¹²⁰ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 37.

¹²¹ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 137.

¹²² Tamtéž, s. 139.

¹²³ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 37.

¹²⁴ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 140.

¹²⁵ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 40 – 43.

¹²⁶ VOŽENÍLEK: *Předběžné výsledky...*, s. 807 – 808.

Po smrti knížete Jana II. dne 11. února 1929 pokračoval v jednání jeho nástupce kníže František Josef I. Knížeti začátek vlády ztížilo jednání o osvobození od dědičné dávky po zemřelém knížeti.

Jako důvod pro osvobození označil neoficiální uznání Československem knížete jako suveréna a nezávislosti knížectví, přiznání celních úlev a uznání liechtensteinských pasů a víz. Československá strana argumentovala podobně jako u většiny předchozích sporů a exteritoriální statut zemřelého knížete ani jeho dědiců neuznala. Dědičná dávka byla vyměřena ve výši 29 592 577 korun, a ač byla o 2 roky od ní později ještě o 1,5 milionu korun snížena a knížetem zaplácena, spory o osvobození trvaly až do čtyřicátých let 20. století.

Do konce roku 1929 přebral SPÚ 48 551 ha půdy a do poslední fáze reformy vstupovali Liechtensteini s 96 284 ha půdy¹²⁷ a s podepsanou tzv. generální dohodou ze dne 6. března 1930, o konečném vyřešení pozemkové reformy na jejich statcích (č. j. 35.770/30-IV/2). SPÚ nakonec do roku 1930 převzal zemědělskou půdu v celkové výměře 11 519,8760 ha, asi o 15 % méně, než bylo plánováno v roce 1922, za přejímací cenu 27 506 187,45 korun a půdu lesní o výměře 28 213 ha, které bylo asi o 30 % méně.¹²⁸ Do konce října 1931 bylo podle generální dohody předáno celkem 18 543 ha půdy a rozloha liechtensteinského pozemkového majetku se tak snížila na 77 741 ha půdy.¹²⁹

Co se týče náhrad za pozemky rozdělené v reformě, tak ředitelství v Olomouci roku 1931 navrhovalo, aby se náhrada rovnala ceně, kterou platili noví nabyvatelé půdy, a žádalo za ni zálohu. Z celkových 30 milionů korun mělo být 20 milionů korun použito na dědičnou dávku po zemřelém knížeti a zbylých 10 milionů korun mělo být vyplaceno knížeti novému, jak se následně stalo v září téhož roku. Z usnesení soudu ze dne 27. června 1933 se záloha měla následně snížit na 16 700 000 korun.¹³⁰

---

¹²⁷ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 50.

¹²⁸ Tamtéž, s. 35.

¹²⁹ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 144.

¹³⁰ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 52 – 54.

Dne 4. května 1932 (č. j. 73.232/32-II/3)¹³¹ byla podepsána první dodatková dohoda ke generální dohodě o uvolnění 25 000 ha půdy, jejíž rozsah byl snížen v dodatkové dohodě ze dne 4. listopadu 1932 ke generální dohodě.¹³²

Šlo o tzv. druhou dodatkovou dohodu (č. j. 164.236/32-II/4)¹³³, schválenou prezidentem SPÚ dne 16. listopadu 1932. Tato dohoda rušila dodatkovou dohodu z května téhož roku a měla ukončit reformu na primogeniturních statcích. Nevztahovala se na lesní půdu převzatou státem, o níž probíhala zvláštní jednání.

V roce 1932 žádal kníže náhradu za hektar zemědělské půdy 3 400 korun, Československo mluvilo o 2 200 korunách. Za hektar lesní půdy bylo v listopadu 1932 zapláceno 1 550 korun. Rod se nevzdával boje o vyšší náhradu, než jakou stanovoval náhradový zákon, z důvodu cizí státní příslušnosti a předchozích slibů Československa z minulých jednání. Liechtensteinové žádali za 35 000 ha půdy 95 milionů korun. SPÚ nabídl jen 51 milionů korun, s odvoláním, že stejná částka byla vyplacena Schwarzenbergovi. Následně se náhrada zvýšila na 55 milionů korun s tvrzením, že dle zákona by měl kníže dostat jen 47 milionů. Většina náhrad nebyla řešena dohodou, ale soudem, a ceny se tím pádem lišily dle jednotlivých velkostatků.

Do roku 1934 bylo za deset let trvání reformy zasaženo 36 000 ha lesní a 21 000 ha zemědělské půdy, za lesní půdu měli obdržet 58,7 milionů korun, tedy 1 600 korun za ha a 50 milionů korun za půdu zemědělskou, tedy 2 400 korun za ha.¹³⁴

Až do roku 1935 nedošlo k vyvlastnění dle dohody z roku 1930 a rod své pozemky stále držel.¹³⁵ Dle Horáka byla k roku 1935 rozloha liechtensteinských velkostatků 73 834,95 ha.¹³⁶

V konečném důsledku do konce roku 1938 podlehl reformě 91 500 ha půdy, tedy 57 % původní rozlohy primogenitury, a tedy o 20 000 ha méně než stanovovala generální dohoda z roku 1930. Převzetí půdy o výměře zhruba 65 500 ha se uskutečnilo zejména formou vyvlastnění SPÚ.¹³⁷

---

¹³¹ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 144.

¹³² HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 50.

¹³³ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 144.

¹³⁴ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 52 – 54.

¹³⁵ Tamtéž, s. 51.

¹³⁶ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 224.

¹³⁷ Tamtéž, s. 146.

Vyvlastnění pokračovalo následným prodejem vyvlastněné půdy ve zkráceném přidělovém řízení nebo prodejem v akcích R a S. Zbylých zhruba 26 000 ha půdy se prodalo dlouhodobým pachtýřům.¹³⁸ Spekulovaným důvodem, proč bylo převzato méně půdy, než se plánovalo, mohl být posun agrární strany napravo či snad fakt, že již v roce 1932 dlužilo ministerstvo zemědělství na náhradách 700 milionů korun.

Celkem bylo knížectví přiznáno 122 479 486,83 korun s úroky 27,05 milionu korun, celkem tedy 149 542 200,21 korun. Ovšem tržní hodnota činila zhruba 653 milionů korun.¹³⁹ Dle Horáka až 656 milionů korun.¹⁴⁰ Finanční újma Liechtensteinů byla však ještě větší z důvodu plnění závazku dle výše zmíněného penzijního zákona a celkově se mluvilo o ztrátě asi 700 milionů korun.¹⁴¹

Na základě pozemkových zákonů bylo zabráno 4 068 370 ha veškeré československé půdy, z toho bylo 1 312 721 ha zemědělské a 2 755 649 ha jiné půdy. V Čechách se jednalo o 30 % celkové rozlohy, na Moravě a ve Slezsku o 29 %.¹⁴² Z veškeré převzaté půdy obdrželi noví majitelé 1 800 782 ha půdy (44,3 %), z toho 868 601 ha půdy (66,2 %) zemědělské. Původním vlastníkům bylo vráceno 1 181 920 ha půdy (45 %), z toho 418 858 ha půdy zemědělské (31,9 %). Zbylých 435 668 ha ostatní půdy zůstávalo ke dni 1. ledna 1938 nerozděleno.¹⁴³ Po reformě mělo Liechtensteinům zůstat v Československu přes 70 tisíc ha půdy, včetně dvaceti dvou zámků s okolím.¹⁴⁴

Z přiznané náhrady bylo do roku 1938 vyplaceno 111,5 milionů korun, z toho v hotovosti 85,5 milionů korun, 23 milionů bylo užito na hrazení daní a na jiné výdaje 3 miliony korun. Zbylých 38 milionů stále SPÚ, respektive Ústav náhradové banky, dlužil, jak mimo jiné uvádělo i vyslanectví v Bernu v roce 1949.¹⁴⁵ Náhradová banka dlužila kromě dalších pohledávky za velkostatky Břeclav, Valtice – Lednice, Pozoříce – Adamov, Radim a Šternberk sumu 7,1 milionů korun.¹⁴⁶

---

¹³⁸ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 146.

¹³⁹ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 55.

¹⁴⁰ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 173.

¹⁴¹ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 55.

¹⁴² SLEZÁK: *Pozemková reforma v Československu 1919 – 1935*, s. 3.

¹⁴³ Tamtéž, s. 4.

¹⁴⁴ SMUTNÝ: *Obraz první pozemkové reformy ve fondech Moravského zemského archivu v Brně*, s. 102.

¹⁴⁵ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 56.

¹⁴⁶ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 174.

Mnichovská dohoda ze září roku 1938 rozdělila zbylé liechtensteinské velkostatky po provedení reformy na ty, které se nacházely v Československu, a ty, jež byly na odstoupeném území. Začátkem roku 1939 vlastnil rod na území předmnichovského Československa celkem jedenáct velkostatků o výměře 69 000 ha. Jen čtyři z nich o výměře 28 000 ha zůstaly v Československu. Zbylých sedm, včetně velkostatku Lednice-Valtice o výměře 41 000 ha, se nacházelo na území odtrženého pohraničí.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 177.

5 Pozemková reforma na velkostatku Lednice – Valtice

5.1 Společenská situace v době pozemkové reformy

Díky zeměpisné poloze Lednicko – Valticka, které leželo na moravsko – rakouské hranici (a do dvacátých let 20. století byl částečně i jeho součástí), byla místní kultura spíše germánská. Většina obcí regionu byla obydlena německým obyvatelstvem. České obce byly Hlohovec,¹⁴⁸ Charvátská Nová Ves¹⁴⁹ a Poštorná^{150, 151}.

Germanizace se plně projevila v Lednici při sčítání lidu v roce 1910, kdy se pouze 99 z 386 lednických domů s 2 377 obyvateli přihlásilo k české národnosti.¹⁵² Pro srovnání roku 1910 žilo ve Valticích 3 402 osob, z toho 54 se přihlásilo k české národnosti.¹⁵³

Valtice byla tedy také převážně německy smýšlející. Česká menšina se snažila germanizaci potlačit. Čeští obyvatelé se například dovolávali říšského soudu, aby vyřešil nedodržování Prosincové ústavy z roku 1867¹⁵⁴. Problém spatřovali v zavedení povinné jednojazyčné německé výuky na místních školách. Ač soud uznal stížnost jako opodstatněnou, národnostní problémy přetrvaly až do dvacátých let 20. století. Proti české menšině nestálo jen místní německé obyvatelstvo, ale celé Rakousko – Uhersko.¹⁵⁵

Situace se nezlepšila ani začátkem první světové války v roce 1914. Lednická radnice i místní nacionalisté doufali do konce války v roce 1918 ve výhru Rakouska.¹⁵⁶ Se záměrem zachránit rozpadající se monarchii byl vydán Manifest císaře Karla I. Habsburského ze dne 16. října 1918 ke každému národu habsburské monarchie.¹⁵⁷

¹⁴⁸ Obec byla dříve označována jako Lohovec. Německy známa jako Bischofswarth.

¹⁴⁹ Nynější část Břeclavi byla označována Chorvátská Nová Ves. Německy známa jako Ober Themenau.

¹⁵⁰ Německy Unter Themenau, Nyní část Břeclavi.

¹⁵¹ VOLDÁN, Vladimír, MENŠÍK, Alois. *Velkostatek Valtice – 1391 – 1945. Inventář k F94*. Brno: Inventáře a archivy Státního archivu v Brně, 1960, s. 1.

¹⁵² GERŠIC: Připojení Valticka..., s. 252 – 255.

¹⁵³ Moravský zemský archiv v Brně, F 94, karton 399, inv. č. 400.

¹⁵⁴ [online]. [cit. 30. 3. 2015]. Dostupné na <<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=18670004&seite=00000394>>.

¹⁵⁵ Ministr zahraničí Rakouska – Uherska hrabě Burian navrhl trvání habsburského státu: „jako záruku proti sociální revoluci z Východu“. Tento názor zastávaly i noviny z nedalekého Mistelbachu Mistelbacher Bote ve vydání ze dne 20. září 1918 ročníku 32 na straně 1. Viz GERŠIC: Připojení Valticka..., s. 252-255.

¹⁵⁶ V roce 1918 Lednice poskytla již svou osmou válečnou naturální půjčku. Viz KORDIOVSKÝ, Emil a kol. *Městečko Lednice*. Lednice: Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, 2004, s. 232.

¹⁵⁷ GERŠIC: Připojení Valticka..., s. 252 – 255.

Většina obyvatel nadále podporovala německou stranu, o čemž svědčila i snaha připojit Lednici k tzv. Německému Rakousku (Deutsch – Österreich), které vzniklo dne 21. října 1918. Tento postoj mělo i německé nacionalistické centrum jižní Moravy v Mikulově. Již v úterý 29. října 1918, tedy den po vzniku samostatné Československé republiky, se němečtí politikové jižní Moravy sjeli do Mikulova a dovolávali se práva na sebeurčení a odtržení od republiky.¹⁵⁸ O pár dnů později, dne 1. listopadu 1918, napsala redakce novin *Mistelbacher Bote* (ročník 32, strana 4), že vyhlášení samostatného Československa je vlastizrada Rakouska – Uherska.¹⁵⁹

Dne 3. listopadu 1918 byla ve Znojmě vyhlášena Německá jižní Morava (*Deutschsüdmähren*), která se ztotožňovala s Manifestem Karla I. Jednalo se o území s celkovou rozlohou 1 840 km², počtem obyvatel 173 000 osob a čtyřiceti třemi obcemi. Politikové se tím bránili *násilnému zabírání území* Československem. K defenzivě byly vytvořeny jednotky zvané *Volkswehr*. Na československé straně jako odpověď vznikly tzv. Slovácké brigády. Mezi obce Německé jižní Moravy patřila i židovská a křesťanská Lednice. Obec byla dne 30. listopadu 1918 obsazena právě Slováckými brigádami. Tím bylo separatistické německé hnutí zničeno a Lednice se stala součástí nově vzniklé republiky. Od té doby se Lednice začala měnit k obrazu republiky. V květnu roku 1919 se židovská a křesťanská obec spojily v jednu samostatnou obec Lednici. O měsíc později se stal hlavou obce správní komisař Josef Václav Czapka, kterého do funkce povolala přímo vláda. Czapka měl zaručit další počesťování Lednice.¹⁶⁰ Dovršení počesťování obce nastalo roku 1926, kdy radnice začala vydávat česky psané vyhlášky^{161, 162}.

Obec Valtice byla spolu s obcemi Úvaly,¹⁶³ Poštornou, Hlohovcem a Charvátskou Novou Vsí součástí tzv. Valticka, které bylo rakouským územím na rozdíl od Lednice déle.¹⁶⁴

---

¹⁵⁸ KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 232.

¹⁵⁹ GERŠIC: *Připojení Valticka...*, s. 252 – 255.

¹⁶⁰ KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 232 – 233.

¹⁶¹ Československo tím uplatňovalo smlouvu o ochraně menšin z mírové konference v Paříži z roku 1919, která se mimo jiné odrazila i v Ústavě z roku 1920 v § 128 o rovnosti občanů před zákonem, stejných politických a občanských právech bez rasové, jazykové či náboženské diskriminace, a v § 134 o zákazu násilného odnárodňování. Viz KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 236.

¹⁶² KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 235.

¹⁶³ Německy známa jako Garschönthal. Nyní část Valtic.

¹⁶⁴ GERŠIC: *Připojení Valticka...*, s. 252 – 255.

V prosinci 1918 odeslal novinář Neuen Wiener Tagblatt z Prahy do Vídně zprávu, že rakouští politici jsou tajně dohodnuti s těmi českými, že provincie Deutchböhmen a Deutschsudmähren bude součástí Československa. Na jejím základě se dne 28. prosince 1918 sešli zástupci obou provincií ve Vídni s politiky Rakouska a jednali o postupu při připojování provincií k rakouskému státu už před konferencí v Paříži roku 1919. Československu se do konce roku 1918 dařilo tyto tendence potlačovat, avšak ne úplně.¹⁶⁵ Po podepsání smlouvy¹⁶⁶ v Saint – Germain – en – Laye dne 10. září 1919 mělo Valticko konečně připadnout k Československu.¹⁶⁷ Dne 23. července 1919 obecní zastupitelstvo zasedlo k poradě o zabránění připojení Valticka k Československu. Zároveň požádali knížeti žádost o podporu při obraně proti sloučení s republikou.¹⁶⁸ Spory mezi místními¹⁶⁹ i státy ovšem nadále pokračovaly až do jednání ve dnech 5. až 7. března 1920, kdy bylo ve valtické radnici finálně rozhodnuto, že Valticko se stane součástí Československa a zákony reformy začaly působit na celou zkoumanou oblast.

Lednicko – Valticko bylo hlavně oblastí zemědělskou, ve které česká menšina měla postavení chudých rodin závislých na hospodářství. Pro rozvoj českých obyvatel byl přiděl půdy v podstatě jedinou šancí zvýšit své společenské postavení. Rok 1919 a pozemková reforma vyvolala v české menšině nadšení. To se nejdříve projevilo ve snaze emancipace českého obyvatelstva. Česká menšina viděla zlepšení svého postavení v možnosti založení školy¹⁷⁰ ve Valticích.¹⁷¹

---

¹⁶⁵ GERŠIC: Připojení Valticka..., s. 252 – 255.

¹⁶⁶ V čl. 27 smlouvy týkající se valtického území se ustanovila hranice: „Od JV bodu, kde cesta z Ranšpurku (Rabensburg) do Poštorné (Themenau) přechází železnici vedoucí z Ranšpurku do Břeclavi, odtud k ZS a až k bodu staré správní hranice mezi Dolními Rakousy a Moravou, ležícímu asi 400 m na jih od bodu, v kterém tato železnice protíná železnici mikulovsko – valtickou (Nikolsburg – Feldberg), čára, jež se určí na místě samém, procházející kotami 187 (Dlouhý vrch), 221 (Rosenbergen), 223 (Wolfsberg), 291 (Raistenberg), 249 a 279 (Kallerhaide).“ Viz VOLDÁN, MENŠÍK: *Velkostatek Valtice...*, s. 1.

¹⁶⁷ GERŠIC: Připojení Valticka..., s. 252 – 255.

¹⁶⁸ Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, JAF 133, Gedenkbuch von Feldsberg, 1887 – 1944

¹⁶⁹ Dne 5. listopadu 1918 byla založena občanská domobrana skládající se ze sto dvaceti tří mužů, deset poddůstojníků a čtyři důstojníků. Tito muži dostávali žoldné 4 koruny a stravné 5 korun denně. Viz Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, JAF 133, Gedenkbuch von Feldsberg, 1887 – 1944

¹⁷⁰ Škola měla být v prostoru bývalého okresního soudu a berního úřadu v místní radnici. To se ovšem nelíbilo městské správě komisi vedené německým komisařem Nistlerem. Proto se obrátil na knížete Jana II. pro podporu slovy: „Nepotřebuje snad dalšího výkladu, proč obec musí vše nasadit, aby zabránila zřízení české školy v městské radnici. Naše pyšná stavba, která je ozdobou města a která vznikla obětavostí občanů, za velkorysé pomoci Vaší Jasnosti, má sloužit české obecné škole, která by musela zde, v srdci prastarého německého města, působit skutečně dráždivě.“ Dle komisaře měla být škola umístěna v některé z liechtensteinských budov, protože české občany představovaly: „Téměř výhradně děti knížecích pacholků a nádeníků.“ Viz KORDIOVSKÝ, Emil a kol. *Město Valtice*. Břeclav: Moraviapress, 2001. s. 390 – 405.

Škola skutečně o rok později (dne 1. prosince) zahájila českou výuku na městské radnici. Po tomto úspěchu se české obyvatelstvo nejen ve Valticích pustilo do dalšího úkolu, kterým měl být zisk hospodářské nezávislosti, tedy zisk půdy. Proto nadále prosazovalo provedení pozemkové reformy a vydání záborového zákona. Reforma měla ve Valticích význam jak ekonomický, tak národní.¹⁷²

V rámci protigermanizačních snah dne 24. ledna 1921 okresní politická správa v Mikulově vydala petici o potřebě české měšťanské školy ve Valticích. Správa měla obavy z nejistoty českého obyvatelstva k přihlášení se k české národnosti v následujícím sčítání lidu a bála se využití této nejistoty německým obyvatelstvem k agitaci před tímto sčítáním. Německé obyvatelstvo neexistenci školy opravdu využilo k přesvědčování české menšiny slovy, že: „*Československý stát nemá zájem na zřízení české měšťanské školy, poněvadž Valtice prý budou vráceny Rakouské republice.*“

Také rozvoj spolkové činnosti českých obyvatel od roku 1920 vedl k omezování germanizace. Nejvýznamnější spolek byl Národní jednota pro jihozápadní Moravu, který sdružoval českou menšinu a snažil se finančně podporovat, zvyšovat národní mínění, zaměstnanost a stavební ruch svých členů.¹⁷³

Sčítání lidu konané dne 15. února 1921 mělo dokázat, že přes veškeré snahy byla česká menšina nepatrná a byla tu možnost se opětovně připojit k Rakousku. Česká skupina obyvatel však chtěla prokázat, že sčítání lidu z roku 1910 bylo zkreslené. Výsledky z roku 1921 ukázaly, že Valtice byly opravdu hraniční obec a z 3 257 obyvatel se jako českých přihlásilo pouze 19,1 %, tedy 625 osob, kdežto jako německých 70,1 %, tedy 2 285 obyvatel.¹⁷⁴ K rakouské národnosti se přihlásilo 10 % obyvatel. Na druhou stranu, česká menšina se za jedenáct let zvýšila ze 1,6 % na 19,1 %, což vedlo k obecnému nadšení, ač k tomuto růstu přispěla hlavně imigrace českých obyvatel po dni 31. červenci 1920.¹⁷⁵

---

¹⁷¹ GERŠIC: Připojení Valticka..., s. 252 – 255.

¹⁷² KORDIOVSKÝ: *Město Valtice*, s. 390 – 405.

¹⁷³ Do roku 1931 bylo například postaveno třicet jedna rodinných domů a koupeno jich bylo dvacet čtyři. Počet členů se následně zvýšil na dvě stě tři. Viz KORDIOVSKÝ: *Město Valtice*, s. 390 – 405.

¹⁷⁴ Židů bylo patnáct a k jiné národnosti se přihlásilo sedm občanů. Viz LÁZNIČKA: *Valtice*, s. 120 – 132.

¹⁷⁵ Vliv menšiny se na radnici projevil už při prvních obecních volbách v roce 1923, kdy do rady zasedli první dva zástupci české menšiny Antonín Čech a Sptyhněv Krejčí. Viz LÁZNIČKA: *Valtice*, s. 120 – 132.

5.2 Správní uspořádání velkostatku

Velkostatek Lednice – Valtice se skládal z pěti dvorů, a to Boří dvůr, Valtice, Nový dvůr, Lednice, dvůr Nové Mlýny. Dvůr Valtice se rozkládal na částech katastrálního území obcí Valtice (od Katzelsdorfu, Reintalu a Schrattenbergu), Poštorná (od Bernardsthalu a Reintalu), Hlohovec, Sedlec (od Steinenbrunnu), Úvaly (od Herrnbaumgartenu, Schrattenbergu a Steinebrunnu) a Charvátská Nová Ves.¹⁷⁶ Dvůr Lednice pak z obcí Lednice, Nejdek,¹⁷⁷ Bulhary,¹⁷⁸ Milovice¹⁷⁹ a Přítluky¹⁸⁰. Od roku 1932 byly dvory Schrattenberg a Katzelsdorf na území Rakouska vráceny pod správu velkostatku, pod kterou byly před určením hranic.¹⁸¹ V zemských deskách soudního okresu Mikulov – Hustopeče bylo upraveno katastrální území velkostatku ve vložce č. 204, která zahrnovala katastrální obce Lednice, Nejdek, Bulhary, Nové Mlýny, Přítluky a Milovice, ve vložce č. 574 obci Valtice a v dalších vložkách pak nemovitosti na katastrálním území Lednice, Nýdku, Charvátské Nové Vsi, Valtic a Hlohovce. Dále se Lednice dala rozdělit části Horní les, Kančí obora a zámek se zahradou. Valtice pak měly části Poštorenský háj, Valtický háj a zámek se zahradou.¹⁸²

Obec Valtice náležela do roku 1850 pod krajský úřad v Korneuburgu, poté pod úřad obce Mistelbach.¹⁸³ Obec Lednice náležela od roku 1854 pod spádovou oblast krajských úřadů v Brně a od roku 1869 pod okres Břeclav a následně Mikulov.¹⁸⁴

Vliv Liechtensteinů se odrazil i na oficiálním chodu regionu. Lednice byla liechtensteinskou správou samostatně vedena do roku 1885, kdy se dne 1. května spojila se správou valtickou. Od této doby hovoříme o velkostatku Lednice – Valtice.¹⁸⁵ V roce 1889 se obě obce dostaly pod vedení velkostatku Břeclav, což je také důvod, proč je v různých zdrojích spojován velkostatek Lednice – Valtice s velkostatkem Břeclav. Dále v Lednici spravovali Liechtensteini stavební a lesní úřad.¹⁸⁶

---

¹⁷⁶ Tato nynější část Břeclavi byla označována jako Chorvátská Nová Ves.

¹⁷⁷ Německy známa jako Neudek, dříve známa jako Nýdek.

¹⁷⁸ Obec je dříve známa jako Pulgary. Německy známa jako Pulgram.

¹⁷⁹ Obec byla dříve známa jako Milovičky. Německy Milowitz.

¹⁸⁰ Německy známa jako Prittlach. Druhá část této obce jsou Nové Mlýny, německy známé jako Neumühl.

¹⁸¹ VOLDÁN, MENŠÍK: *Velkostatek Valtice...*, s. 17.

¹⁸² Moravský zemský archiv v Brně, F 63, karton 1278, 1279.

¹⁸³ VOLDÁN, MENŠÍK: *Velkostatek Valtice...*, s. 1.

¹⁸⁴ KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 226.

¹⁸⁵ ZEMEK, Metoděj. *Lednice – statek 1578 – 1924. Inventář F63*. Brno: Státní archiv v Brně, 1958. s. 2.

¹⁸⁶ KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 230.

V roce 1885 došlo k dalšímu spojení, tentokrát se pod lednické vedení dostal lesní a stavební úřad ve Valticích.¹⁸⁷ Dne 1. května 1889 byl valtický úřad zrušen úplně a do správy lednického úřadu se dostaly i statky dolnorakouské¹⁸⁸.¹⁸⁹ Na přelomu století byl nejvyšším úředníkem těchto úřadů Otto Pohley.¹⁹⁰ Lesní úřad zůstal v Lednici až do roku 1927.¹⁹¹

Roku 1920 došlo resolucí č. 789 ze dne 25. října 1920 ke zrušení samostatné správy břeclavského velkostatku. Dne 1. dubna 1921 byly přiděleny k velkostatku Lednice – Valtice veškeré úřady břeclavské kromě úřadu důchodního. Lesní úřad spojených lesů velkostatku Lednice – Valtice – Břeclav pak sídlil v Břeclavi. Naopak lesní a zemědělská půda ležící na území Rakouska byla přidělena v roce 1920 k velkostatku Wilfersdorf.¹⁹²

Náklady¹⁹³ na zahradní voluptuář činily ve Valticích v roce 1918 celkem 259 595 korun, v roce 1919 celkem 455 055 korun, v roce 1920 celkem 164 334 korun, v roce 1921 celkem 182 043 korun, v roce 1922 celkem 197 048 korun, v roce 1923 celkem 154 517 korun a v roce 1924 celkem 154 551 korun, tedy celkem 1 577 245 korun. V Lednici za rok 1918 celkem 220 256 korun, za rok 1919 celkem 333 971 korun, za rok 1920 celkem 717 059 korun, za rok 1921 celkem 837 056 korun, za rok 1922 celkem 917 247 korun, za rok 1923 celkem 1 441 833 korun a za rok 1924 celkem 1 225 630 korun, tedy celkem 5 694 052 korun.¹⁹⁴

Kvůli několika staletím, která spojovala rod Liechtensteinů a region, byl postoj místních obyvatel ke knížecímu rodu velmi kladný, a to nejen z důvodu toho, že rod vytvářel ze svého velkostatku jeden z nejkrásnějších, nejbohatších, zemědělsky či průmyslově zdatných oblastí, jež přinášely lidem práci.

¹⁸⁷ Vedoucím stavebního úřadu byl Karl Weinbrenner, lesního Josef Witasek. Viz KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 230.

¹⁸⁸ Mezi dolnorakouské statky se řadil i dvůr Eibesthal s lesním hospodářstvím v Kettlasbrunn. Eibesthalské lesy měly rozlohu 920 ha. Viz KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 230.

¹⁸⁹ KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 230.

¹⁹⁰ VOLDÁN, MENŠÍK: *Velkostatek Valtice...*, s. 17.

¹⁹¹ ZEMEK: *Lednice...*, s. 2.

¹⁹² VOLDÁN, MENŠÍK: *Velkostatek Valtice...*, s. 17.

¹⁹³ Dle výkazu patronátních povinností, tedy povinností vůči církvi, na velkostatku Valtice – Lednice od roku 1912 do roku 1924 výše výloh byly v roce 1912 celkem 136,72 korun, v roce 1913 celkem 3 146,20 korun, v roce 1914 celkem 2 140,23 korun, v roce 1915 celkem 3 571,81 korun, v roce 1916 celkem 1 275,40 korun, v roce 1917 celkem 524,09 korun, v roce 1918 celkem 120,92 korun, v roce 1919 celkem 13 490,02 korun, v roce 1920 celkem 14 464,01 korun, v roce 1921 celkem 2 520 korun, v roce 1922 celkem 30 191,62 korun, v roce 1923 celkem 9 742,60 korun a v roce 1924 celkem 7 112,15 korun. Viz Moravský zemský archiv v Brně, F 94, karton 399, inv. č. 400.

¹⁹⁴ Moravský zemský archiv v Brně, F 94, karton 399, inv. č. 400.

Roku 1914 zaměstnávalo například lednické a valtické hospodářství celkem čtyřicet šest osob, voluptuár¹⁹⁵ šestnáct osob a lesní hospodářství patnáct osob.¹⁹⁶ V roce 1933 měl velkostatek Lednice – Valtice padesát jedna zaměstnanců. Mezi lety 1937 a 1938 mělo hospodářství ve Valticích třicet pět zaměstnanců (z toho dvacet čtyři Němců), na zámku pracovalo šest osob (z toho jeden Němec) a deputátníků bylo dvacet dva (z toho tři Němci).¹⁹⁷ Z toho plyne, že i po dvaceti letech od vzniku samostatného Československa, přes veškeré snahy jeho obyvatel, zůstala většina výše postavených zaměstnanců německá a české obyvatelstvo stále zaujímal nejnižší posty.

Vnuceným správcem velkostatku, který byl dosazen roku 1919, se stal ředitel moravské agrární banky z Brna Jarolím Filip. Správce byl ubytován na lednickém zámku.¹⁹⁸ Dne 7. června 1919 vyzvalo ministerstvo zemědělství vnucenou správu velkostatku k zaslání přesného výkazu půdy až po určení hranic mezi Československou republikou a republikou Německé Rakousko.¹⁹⁹ Přídělovým komisařem na velkostatku byl Ing. František Sirový. Příděloví úředníci se jmenovali H. Všetečka, J. Heršálek a R. Pilařová.²⁰⁰ Ředitelem velkostatku byl do roku 1935 Karel Schiller.²⁰¹

---

¹⁹⁵ Jednalo se o majetkový předmět sloužící k osobní zálibě. Viz v. K § 17, k č. 4, vládní nařízení č. 97 Sb. z. a n. ze dne 7. července 1927, kterým se provádí I. hlava zákona ze dne 15. června 1927, č. 76 Sb. z. a n., o přímých daních.

¹⁹⁶ VOLDÁN, MENŠÍK: *Velkostatek Valtice...*, s. 17.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 18.

¹⁹⁸ Moravský zemský archiv v Brně, F 63, karton 1278, 1279.

¹⁹⁹ Dne 31. května 1919 zažádala vnucená správa za knížete ministerstvo zemědělství o povolení převzetí obrazů z lednického zámku se slovy, že pro něj sice cenu mají, pro veřejnost ovšem ne, jelikož mohou: „*Dle přírody kdykoliv zhotoveny býti.*“ Viz Moravský zemský archiv v Brně, F 63, karton 1278, 1279.

²⁰⁰ Moravský zemský archiv v Brně, F 63, karton 1278, 1279.

²⁰¹ Moravský zemský archiv v Brně, F 94, karton 399, inv. č. 400.

5.3 Průběh pozemkové reformy

Před první světovou válkou měl velkostatek celkovou výměru 5 601,18 ha, z toho bylo 2 390,18 ha polní hospodářství a 3 211 ha lesní hospodářství. Z celkové výměry lesního hospodářství bylo 1 652 ha vysokého lesa, 446 ha nízkého lesa a 1 113 ha půdy bylo věnováno honitbě. Vinařství podléhalo 28,63 ha, rybníkářství²⁰² 593,02 ha a zahradní voluptuár sčítal 73,75 ha půdy. Dvůr Valtice měl 552,59 ha, Boří dvůr 575,36 ha, Lednice 324 ha, Nový dvůr 112,99 ha a Nové Mlýny 147 ha. Z břeclavského velkostatku bylo spravováno 8,31 ha vinic a 83,51 ha půdy. Břeclavskému velkostatku bylo odstoupeno 29,38 ha půdy.²⁰³

Roku 1919 měl velkostatek Lednice – Valtice celkem 2 544,25 ha zemědělské půdy a 7 369,27 ha veškeré půdy. Dvůr Nové Mlýny byl v pachtu a ostatní dvory (Valtice, Lednice, Nový dvůr a Boří dvůr) byly v režii. Boří dvůr měl rozlohu 535,5 ha zemědělské půdy a 549,09 ha veškeré půdy. V záboru zůstávala celá rozloha zemědělské i veškeré půdy. Nový dvůr měl 95 ha zemědělské půdy a 110,56 ha veškeré půdy. V záboru zůstávala celá rozloha. Dvůr Lednice měl 304,06 ha zemědělské půdy a 324,29 ha veškeré půdy. Zbytkový statek zůstával v záboru o výměře 166,06 ha zemědělské půdy a 184,29 ha půdy. Dvůr Nové Mlýny měl 137,39 ha zemědělské půdy a 147,75 ha veškeré půdy. Zbytkový statek zůstával v záboru o výměře 61 ha zemědělské půdy a 64 ha veškeré půdy. Dvůr Valtice měl 461,09 ha zemědělské půdy a 500,36 ha veškeré půdy. Zbytkový statek zůstával v záboru o výměře 337,09 ha zemědělské půdy a 375,36 ha veškeré půdy. Lesní půdy pak bylo vyměřeno 1 011,21 ha zemědělské půdy a 5 737,22 ha veškeré půdy.²⁰⁴

V zemských deskách s vložkou č. 204 části Lednice – Horní les bylo zemědělské půdy 92,6481 ha a jiné půdy 266,3831 ha, v části Kančí obora zemědělská půda 39,2543 ha a jiné půdy 207,6793 ha, v části Lednice – zámek pak zemědělské půdy 86,2527 ha a jiné půdy 28,3660 ha.²⁰⁵

---

²⁰² Valtický velkostatek obhospodařoval čtyři velké rybníky, a to Nesyt (Sedlecký, Nimmersatt, Steindamnteich), Hlohovecký (Bischofswarther, Grenzteich), Prostřední (Lednický, Mitter, Eisgruber Teich) a Mlýnský (Mühltech). Viz VOLDÁN, MENŠÍK: *Velkostatek Valtice...*, s. 5.

²⁰³ KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 236.

²⁰⁴ VOŽENÍLEK: *Předběžné výsledky...*, s. 807 – 808.

²⁰⁵ Moravský zemský archiv v Brně, F 63, karton 1278, 1279.

V deskách s vložkou č. 574 měl pak Valtice – Poštorenský háj zemědělské půdy 1,0732 ha a jiné půdy 127,0780 ha. V části Valtický háj zemědělské půdy 126,4724 ha a jiné půdy 1 191,9102 ha. V části Valtice – zámek s parkem bylo zemědělské půdy o rozloze 28,5931 ha a jiné půdy 4,6232 ha.²⁰⁶

Ještě před zahájením jednání se SPÚ o průběhu pozemkové reformy byl státu, pro účely Ministerstva školství a národní osvěty, konkrétně Vysoké školy zemědělské v Praze, Liechtensteiny postoupen z velkostatku Valtice – Lednice dvůr Nové Mlýny.²⁰⁷

Dne 1. ledna 1920 předseda SPÚ sdělil vnučené správě velkostatku, že v obci Lednice je celkem devadesát občanů, jež nevlastnili žádnou půdu. O ostatních obcích mohlo být vyrozuměno po určení státních hranic. Stav půdy v době připojení Valticka k Československu v březnu 1920 na velkostatku byl takový, že rozloha jiné půdy činila u lesů 2 056 ha, rybníků 596 ha, stavební plochy 11 ha a neplodné plochy 63 ha. Půdy zemědělské pak bylo u rolí²⁰⁸ 194 ha, luk 405 ha, zahrad 163 ha a vinic 0,23 ha.²⁰⁹

K provedení reformy se přistoupilo v roce 1925. Kníže Jan II. z Liechtensteinu podnikal různé kroky na záchranu svého majetku a jeho hlavní prioritou bylo zachování velkostatku Lednice – Valtice. Mezi prvními kroky bylo zrušení vnučené správy.²¹⁰ Oceňování dle náhradového zákona a jeho novely č. 329/1920 Sb. z. a n. a č. 220/1922 Sb. z. a n. a vládního nařízení a jeho novely č. 53/1921 Sb. z. a n. a č. 296/1922 Sb. z. a n. mělo být skončeno dne 16. července 1925 o druhé hodině odpolední v Břeclavi. Odhad ceny velkostatku byl 33 918 562 korun. Konec oceňování byl ovšem ještě dne 11. července 1925 odložen. K závěrečnému skončení oceňování SPÚ pověřil dne 11. srpna 1925 Ing. Františka Černého z Brna.²¹¹

Dne 30. prosince 1925 na základě dohody č. j. 143.519/25-IV měl převzít SPÚ část dvorů Valtice a Nové Mlýny a dvůr Boří. Za přídělové ceny měl být osobám určeným SPÚ prodán ve zkráceném přídělovém řízení z velkostatku Valtice – Lednice zbytkový dvůr Nové Mlýny.²¹² Dohoda byla provedena nařízením č. j. 221 z roku 1926.²¹³

²⁰⁶ Moravský zemský archiv v Brně, F 63, karton 1278, 1279.

²⁰⁷ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 161.

²⁰⁸ Role je nyní známo jako pole.

²⁰⁹ Moravský zemský archiv v Brně, F 94, karton 399, inv. č. 400.

²¹⁰ KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 236.

²¹¹ Moravský zemský archiv v Brně, F 94, karton 399, inv. č. 400.

²¹² HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 167.

²¹³ KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 237.

Pozemková reforma na velkostatku vyvrcholila roku 1926. Přídělová listina o drobném přídělu na velkostatku Lednice – Valtice uvedla, že dnem přechodu břemen a užitků je 1. září 1926. Ve věci předání drobného přídělu na příkladu dvoru Valtice nabyvatelé souhlasili s převzetím. Jednalo se o souhlas pana Bouchnara, Černého, Hasalu, Hlaváčka, Hrdličku, Hrobaře, Kalužíka, Korejse, Košuliče, Krohnáka, Matouše, Matouška, Navrátila, Pánka, Štosa, Sochora, Vorlíka, Pazderníka, paní Pomajbovou a Juřivovou.²¹⁴

Dne 8. dubna 1927 byl proveden dotazník o nemovitém majetku na velkostatku. Zemědělská půda přihlášená k soupisu činila 2 224 ha, výměra se zmenšila odprodejem dlouhodobých pachtů o 15 ha, odprodejem o 62 ha, převzetím ze strany SPÚ o 338 ha. Celkový úbytek činil 415 ha. Jiná půda k soupisu přihlášená měla rozlohu 3 379 ha, z toho se výměra zmenšila odprodejem o 2 ha a převzetím ze strany SPÚ o 4 ha, celkem tedy o 6 ha. Rozloha byla 3 373 ha, z toho 2 479 ha lesy, 614 ha rybníky, 20 ha stavební půda a 53 ha neplodná půda. Skutečná výměra zemědělské půdy velkostatku podléhající záboru byla 1 809 ha, z toho 1 070 ha role, 530 ha louky, 185 ha zahrady a 24 ha vinice.

Na základě žádosti knížete ze dne 8. září 1927 SPÚ odepsal nemovitost mlýn a elektrárnu v Nejdku a zemědělskou půdu o rozloze 3,48 ha. Také byla půda z dosavadních knihovních vložek vložena do vložek nových ve smyslu § 7 z. č. 215/1919 Sb. z. a n. a nařízení č. 108/1921 Sb. z. a n.

Dále dohodou o rozsahu převzetí zemědělské půdy ze dne 12. září 1927 z velkostatku Lednice – Valtice bylo rozhodnuto o převzetí zhruba 5 ha ze dvora Valtice za přídělovou cenu.²¹⁵ Největší jednání se týkala Bořího dvora. Dvůr a jeho 549,09 ha půdy měl být převzat dne 1. října 1927.²¹⁶

Agrárníci měli dvůr dostat k vybudování nové československé osady. Tomu bylo ovšem nakonec zabráněno volbami a vstupem německých stran do vlády. Dvůr byl nakonec ponechán rodu na základě generální dohody 143519/25-IV ze dne 30. prosince 1925 a nebyl převzat až do roku 1940.²¹⁷

---

²¹⁴ Moravský zemský archiv, B 36, folio 589.

²¹⁵ Moravský zemský archiv v Brně, F 94, karton 399, inv. č. 400.

²¹⁶ Moravský zemský archiv, B 36, folio 415.

²¹⁷ Moravský zemský archiv, B 36, folio 415.

Dle definitivního soupisu katastrálních parcel nemovitostí určených k převzetí a ocenění ze dne 22. listopadu 1929 v lesním hospodářství nebyl proveden žádný drobný příděl a na nové nabyvatele nebylo nic převedeno. Do záboru zůstávalo z lesního hospodářství původních 1 011,21 ha zemědělské a 5 737,22 ha veškeré půdy. V Bořím dvoře a v Novém dvoře nebyl proveden žádný drobný příděl a na nové nabyvatele nebylo nic převedeno, patrně z důvodu, že na území se nenacházela žádná obec a převážně lesní půda.

Ve dvoře Lednice byl v obci Lednice drobný příděl ve výši 123 ha zemědělské půdy z 125 ha veškeré půdy a 4 ha stavební půdy. Počet nabyvatelů veškeré půdy byl 73 osob a stavební půdy 11 osob. Ve dvoře Lednice byl v obci Nejdek drobný příděl ve výši 4 ha zemědělské půdy z 4 ha veškeré půdy. Nebyla zde žádná stavební půda. Nabyvatel půdy byl pouze jeden. Ve dvoře Lednice byl v obci Charvátská Nová Ves drobný příděl ve výši 7 ha zemědělské půdy z 7 ha veškeré půdy. Nebyla zde opět žádná stavební půda. Počet nabyvatelů veškeré půdy byl 17 osob. Úhrnem se ve dvoře Lednice přidělilo 134 ha zemědělské půdy z 136 ha veškeré půdy mezi 91 osob a 4 ha stavební půdy mezi 11 osob. Celkem se převedlo na nové nabyvatele 138 ha zemědělské půdy z 140 ha veškeré půdy. Přídělová cena se pohybovala mezi 5 500 korunami a 10 000 korunami za hektar.

Ve dvoře Nové Mlýny byl v obci Hustopeče drobný příděl ve výši 21 ha zemědělské půdy z 22 ha veškeré půdy. Nebyla zde žádná stavební půda. Nabyvatel půdy byl pouze jeden. Ve dvoře Nové Mlýny byl v obci Nové Mlýny drobný příděl ve výši 6 ha zemědělské půdy z 6 ha veškeré půdy. Nebyla zde žádná stavební půda. Počet nabyvatelů veškeré půdy byl 6 osob. Ve dvoře Nové Mlýny byl v obci Starovičky drobný příděl ve výši 48 ha zemědělské půdy z 48 ha veškeré půdy. Nebyla zde opět žádná stavební půda. Počet nabyvatelů veškeré půdy byl 119 osob. Ve dvoře Nové Mlýny byl v obci Zaječí drobný příděl ve výši 1 ha zemědělské půdy z 1 ha veškeré půdy. Nebyla zde opět žádná stavební půda. Nabyvatel půdy byl pouze jeden. Úhrnem se ve dvoře Nové Mlýny přidělilo 76 ha zemědělské půdy z 77 ha veškeré půdy mezi 147 osob. Celkem se převedlo na nové nabyvatele 137 ha zemědělské půdy z 141 ha veškeré půdy. Přídělová cena se pohybovala mezi 5 000 korunami a 8 000 korunami za hektar. V záboru dále zůstalo 0,39 ha zemědělské půdy z 6,75 veškeré půdy.²¹⁸

---

²¹⁸ VOŽENÍLEK: *Předběžné výsledky...*, s. 807 – 808.

Ve dvoře Valtice byl v obci Úvaly drobný příděl ve výši 2 ha zemědělské půdy z 2 ha veškeré půdy. Nebyla zde žádná stavební půda. Nabyvatel půdy byl pouze jeden. Ve dvoře Valtice byl v obci Valtice drobný příděl ve výši 112 ha zemědělské půdy z 113 ha veškeré půdy. Stavební půdy bylo 10 ha. Počet nabyvatelů veškeré půdy byl 51 osob. Stavební půdu nabylo 10 osob. Úhrnem se ve dvoře Valtice přidělilo 114 ha zemědělské půdy z 115 ha veškeré půdy mezi 52 osob. A 10 ha stavební půdy mezi 10 osob. Celkem se ve dvoře Valtice převedlo na nové nabyvatele 124 ha zemědělské půdy z 125 ha veškeré půdy. Přídělová cena se pohybovala mezi 5 500 a 10 000 korunami za hektar.

Celkově tedy z 2 544,25 ha zemědělské půdy z 7 369,27 ha veškeré půdy podrobené reformě dostalo drobným nabyvatelům 338 ha zemědělské půdy z 342 ha veškeré půdy a nabyvateli zbytkových statků 61 ha zemědělské půdy z 64 ha veškeré půdy. V záboru nadále zůstalo 2 145,25 ha zemědělské půdy z 6 963,27 ha veškeré půdy.²¹⁹

Podle generální dohody ze dne 6. března 1930 měl SPÚ převzít z velkostatku Valtice – Lednice obec Charvátská Nová Ves, za přídělové ceny měla být osobám určeným SPÚ prodána z velkostatku Valtice – Lednice a Břeclav půda do výměry 250 ha. Podle záborového zákona bylo Liechtensteinům propuštěno z velkostatku Valtice – Lednice – Břeclav 63 ha půdy. Konkrétně pivovar se sladovnou a pila v Břeclavi a mlýny v Ladné a Nejdku. Další 7 500 ha půdy mělo být propuštěno podle přídělového zákona a zbylých 4 471 ha mělo zůstat v záboru do roku 1955 (celkem tedy 12 034 ha).²²⁰

Dne 14. září 1930 byla v Břeclavi svolána městskou radou manifestace k provedení poslední lesní reformy na jižní Moravě, kde se všichni zúčastnění postavili za převzetí liechtensteinských majetků na jihu Moravy.

Lesní hospodářství rodu o rozloze 5 737,2 ha nadále zůstalo, i přes tyto protesty české menšiny, ve vlastnictví knížete a k realizaci lesní reformy nedošlo.²²¹

V roce 1930 existovalo na velkostatku 410 zemědělských podniků. Do rozlohy 1 ha jich bylo 225, do 2 ha půdy pak 78, do 5 ha výměry existovalo 48 podniků, do 10 ha rozlohy 30, do 20 ha 21 majitelů, do 50 ha pouze pět a do 100 ha tři nejbohatší vlastníci.²²²

---

²¹⁹ VOŽENÍLEK: *Předběžné výsledky...*, s. 807 – 808.

²²⁰ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 170.

²²¹ LÁZNIČKA: *Valtice*, s. 120 – 132.

²²² KORDIOVSKÝ: *Městečko Lednice*, s. 237.

Dvory Lednice a Valtice na základě dohody 187.963/32-II/4 ze dne 3. ledna 1933 dle z. č. 329/1920 Sb. z. a n. ve znění z. č. 220/1920 Sb. z. a n. uzavřené mezi SPÚ a Františkem Josefem z Liechtensteinu zastoupeným Antonínem Anderkou, centrálním ředitelem v Olomouci a JUDr. Františkem Svobodou, advokátem v Olomouci. Dohoda zněla tak, že SPÚ převzal nemovitosti o rozloze 2645,7894 ha zapsané ve vložkách 204 a 547. A dále nemovitosti na zbylém katastrálním území velkostatku a nemovitosti nezapsané v tuzemských knihách, a to Katzelsdorf a Schrattenberg. Cena byla určena na 531 214,65 korun po srážce náhrady 199 136,48 korun, z toho patřilo do svěřenství 30 % a do alodu 20 %.²²³ Cena měla připadnout fondu dle § 42b²²⁴ náhradového zákona. Za vložku č. 204 moravských zemských desek připadla do fondu částka 205 813,90 korun, za vložku 574 pak 108 080,15 korun. Za zbylé vložky pozemkových knih katastrálního území Lednice částka 89 261,91 korun, za území Nejdek 3 320,06 korun, za Charvátskou Novou Ves 5 105,97 korun, za Hlohovec 2 522,14, za Valtice 109 245,6 korun. Za u nás nezapsané území Katzelsdorf 3 154,23 korun a za území Schrattenberg 4 710,83 korun.

Dne 8. dubna 1933 SPÚ sdělil advokátu Františkovi Svobodovi, zástupci Františka Josefa z Liechtensteinu, že dodatková dohoda k dohodě o konečném vyřešení pozemkové reformy ze dne 6. března 1930 č. j. 35.770/30-IV/2 a ze dne 4. listopadu 1932 č. j. 164.236/32-II/2 byla schválena a stala se účinnou.

SPÚ dle § 20 z. č. 81/1920 Sb. z. a n. rozhodl, že se knížeti ponechaly, vedle rozlohy, která dle § 11 z. č. 215/1919 Sb. z. a n. byla propuštěna ze záboru, nemovitosti z velkostatku Lednice – Valtice. Jednalo se o nemovitosti ve skupině III. Horní les se zámek a parkem v Lednici, ve skupině IV. Poštorenský háj a chrám Apollo, ve skupině V. Valtický háj, zámek s parkem ve Valticích, zámek Rendezvous, kaple Sv. Huberta, Hraniční zámek, Rybniční zámek, chrám Tří Grácií, zámek Belvedere, kolonáda Reistna, Katzelsdorfský zámeček a ve skupině VII. rybníkářství, vinařství a ze dvora Valtice polní hospodářství o rozloze 601,5674 ha a dále jiné půdy o rozloze 407,1374 ha, ze dvora Lednice 60,2616 ha hospodářské půdy a 131,2899 jiné půdy ha.²²⁵

²²³ Moravský zemský archiv v Brně, F 63, karton 1278, 1279.

²²⁴ § 42b zní: „Peníz srážek (§ 42 a § 42a) plyne do fondů pro podporu vnitřní kolonizace zřízeného dle § 18 z. č. 166/1920 Sb. z. a n.“

²²⁵ Moravský zemský archiv v Brně, F 63, karton 1278, 1279.

Podle plánu pro rok 1934 byl seznam přidělců ve dvoře Nové Mlýny takový, že rodině Bohunské byla přidělena půda za 13 050 korun, rodině Hannové za 2 045 korun, rodině Klímové za 2 100 korun, rodině Kostingerů za 3 355 korun, rodině Šostáků za 2 115 korun, rodině Čusterů za 2 030 korun a Pachtovnímu družstvu pro jihozápadní Moravou s.r.o. za 9 865 korun. Ve dvoře Lednice v obci Nejdek získali Holubovi půdu za 2 780 korun, Řihovi za 3 745 korun, Tydlačkovi za 10 630 korun, Vobořilovi za 2 635 korun a Pachtovní družstvo za 23 365 korun. v obci Lednice půdu měla obdržet rodina Adámkova, Auerova, Brožova, Čapkova, Holubova, Hyclova, Jablonickova, Knořlíčková, Klučková, Králova, Pekova, Pelčákova, Pospíšilova, Selášková, Sýkorova, Štěpánková, Tršilova, Šašvatova, Zapletalova, Fordova, Glíšova, Hanzlíkova, Kobzova, Konšandova, Neuhauserova, Nedbálková, Rotterova, Ryšavova, Šultecova, Vrzalova, Nosálova, Blažkova a Šenkova. V obci Charvátská Nová Ves měla půdu získat rodina Lužíkova a Gemeinsammerova. Ve dvoře Valtice se jednalo o rodinu Annerlovu, Jermerovu, Jeřábkovu, Konekovu, Andlovu, Hofmannovu, Bouchnerovu, Černou, Daimovu, Deckerovu, Hasalovu, Heldovu, Hlaváčkovu, Hoohholdovu, Hrdličkovu, Hrobařovu, Chudíčkovu, Jermerovu a dalších devadesát pět rodin. Dále se přidělovalo Pachtovnímu družstvu, Státní rolnické ovocnicko – vinařské škole, Stavebnímu družstvu, Tělocvičné jednotě Sokol, obci Úvaly a Valtice. Půda nebyla přidělena rodinám, které do konce roku 1934 půdu nezaplatili. Ve dvorech Boří a Nový nebyl proveden opět přiděl žádnému nabyvateli.²²⁶

---

²²⁶ Moravský zemský archiv, F 94, karton 399, inv. č. 400.

5.4 Výsledný stav

Dle rejstříku velkostatků ze dne 12. června 1934 podrobených přidělovému řízení bylo z výměry velkostatku přiděleno 266,9675 ha rolí, 70,8944 ha luk, 51,88 ha zahrad, 2,1174 ha pastvin, 56,29 ha lesů, 53,95 ha močálů a 50,09 ha jiné půdy. Ze dvora Valtice o výměře 500,3658 ha bylo v malopachtu 115,4151 ha, přejala se půda o výměře 124,9003 ha a v režii se obhospodařovalo 384,9507 ha. Z Nového dvora o výměře 111,3053 ha bylo v malopachtu 21,8157 ha a v režii 89,4896 ha. Z Bořího dvora o výměře 549,0922 ha bylo v malopachtu 3,5292 ha a v režii 545,5630 ha. Ze dvora Lednice o výměře 324,1062 ha bylo v malopachtu 161,6520 ha, přejímalo se 139,8891 ha a v režii bylo 162,4542 ha. V Nových Mlýnech bylo 146,7434 ha půdy, přejímalo se 77,3120 ha a v režii bylo 146,7434 ha. Zahradní voluptuář velkostatku měl výměru 283,3916 ha, z toho v malopachtu 6,8335 ha a v režii 276,5581 ha. Z hospodářství, konkrétně z rybníkářství o výměře 607,0119 ha bylo v malopachtu 2,2575 ha a v režii 598,7544 ha a z vinařství o výměře 31,6618 ha bylo v malopachtu 5,9439 ha a v režii 25,7179 ha. Z částí o celkové výměře 4,793 ha lesní půdy, jmenovitě Kančí obora o výměře 1,052 ha, Poštorenský háj o výměře 1,334 ha, Valtický háj o výměře 1,406 ha a Horní les o výměře 1,011 ha se nepřebírala žádná půda. Stejně se naložilo i s nemovitostmi popsány ve skupině V.²²⁷ Celkem bylo přežato k roku 1934 342,1014 ha. Převzato a prodáno v akci R a S nebylo nic. Hypotéky na majetku také žádné nevázly.²²⁸

V době zahájení pozemkové reformy měl velkostatek 7 369,27 ha veškeré půdy. V roce 1939 jen 2 312 ha veškeré půdy.²²⁹ Celkem Liechtensteini přišli v tomto časovém období o 5 057,27 ha půdy, tedy zhruba o 68,6 % svého pozemkového vlastnictví na velkostatku Lednice – Valtice.

V pozemkové reformě se dělila hlavně půda zemědělská. Lesy, zámky a jiné památky zůstaly ve vlastnictví rodu Liechtensteinů. Meziválečná pozemková reforma na velkostatku Lednice – Valtice tedy nenaplnila velké naděje českého obyvatelstva.²³⁰

²²⁷ Moravský zemský archiv, B 36, folio 411.

²²⁸ Moravský zemský archiv v Brně, F 94, karton 399, inv. č. 400.

²²⁹ HORÁK: *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním*, s. 224.

²³⁰ LÁZNIČKA: *Valtice*, s. 120 – 132.

6 Závěr

Předložená práce se zabývala dopadem meziválečné reformy na majetek rodu Liechtensteinů na příkladu velkostatku Lednice – Valtice.

Liechtensteinové, jak práce připomenula v historickém přehledu, působili v oblasti jižní Moravy po celá staletí. Soudě podle dobových pramenů byli členové rodu místními obyvateli velmi oblíbeni a podporováni. Pozitivní působení rodu ve zkoumané oblasti dokládají také jeho agronomické a podnikatelské úspěchy. Práce ukázala, jak výrazně provedení reformy změnilo doposud fungující řád a společenské vztahy. Tato skutečnost se neprojevila jenom v tom, že byla půda přerozdělena mezi jiné vlastníky či nájemce, ale také v tom, že do jisté míry znehodnotila po staletí budované vztahy mezi rodem Liechtensteinů a místními obyvateli. Na příkladu Valtic a Lednice se zvláště zřetelně ukázalo, že reforma zasáhla nejen do majetkových poměrů rodu, ale dotkla se i rodových tradic a hodnot vyznávaných Liechtensteiny.

Liechtensteinové se stali do jisté míry obětí rodící se ideologie mladého státu. Jejich postavení je názornou ukázkou toho, jak byla vytvářena a šířena štvavá kampaň předcházející reformě, která se snažila reformu obhájit jako spravedlivou nápravu minulých křivd. Byť nelze popřít oprávněná podezření, že Karel I. z Liechtensteinu nabytí hmotného vlastnictví v době po porážce českých stavů pochybným způsobem, přesto lze dnes považovat některé z argumentů podporujících reformu za agresivní a xenofobní. Současně na příkladu Valtic, kde převažovalo proněmecky smýšlející obyvatelstvo, se ukázalo, že některé kroky ze strany státu byly motivovány jeho snahou vymezit se proti již zaniklému Rakousku – Uhersku a vymanit se z jeho doznívajícího vlivu. S jen malou mírou nadsázky lze prohlásit, že se Liechtensteinové jako starý rod pevně propojený s habsburským rodem a císařstvím stali do jisté míry nezbytnou daní za vznik a formování Československa.

Jelikož se jedná o téma komplikované, což dokládá i skutečnost, že reforma probíhala od roku 1919 až do třicátých let, bylo nezbytné připomenout obecné podmínky jejího vzniku. Z toho důvodu práce musela obsáhnout i proces předcházející vyhlášení reformy a zmapovat průběh jejího uzákonění. Ukázalo se, že reforma byla společensky sledovaným a diskutovaným tématem, které rozdělovalo politické strany stejně jako odbornou i laickou veřejnost.

Prostor věnovaný obecným podmínkám reformy ale především ukázal, jak výrazně zasáhla do poměrů v tehdejší Československu a jak zásadní měla vliv i na jeho pozdější osudy.

Celá reforma se stala předmětem soudních sporů Státního pozemkového úřadu a Liechtensteinů. Reforma však měla i jiné dopady, které se projevovaly řadu let po jejím skončení. Byla totiž důvodem, proč nebyly diplomatické styky mezi Československem a Liechtensteinskem navázány až do roku 1938. Československo se od začátku svého vzniku obávalo, že by navázáním styků mohlo ztížit provedení jednoho ze tří pilířů, na kterých měla být republika postavena, a to provedení pozemkové reformy.

Ačkoli Liechtensteinové vlastnili na území Čech, Moravy a Slezska značné množství nemovitostí, právě velkostatek Lednice – Valtice měl pro tento rod zcela zásadní význam. Liechtensteinové považovali Valtice za své hlavní sídlo a pobývala zde také převážná část vládnoucích knížat. Dohromady pak Lednice a Valtice představovaly místo, kde byly realizovány významné stavební a krajinářské plány, které odrážely postavení rodu. Dlouhodobý vliv a generačně provázané působení rodu Liechtensteinů odráželo také myšlení jeho členů, pro které zaujímal velkostatek výsadní postavení jako nejvýznamnější doklad rodové historie a kontinuity. Z toho důvodu bylo na místě věnovat náležitou pozornost právě dopadu reformy na oblast Lednicka a Valticka. Provedený výzkum totiž poukázal, že v případě Valtic a Lednice mělo provedení reformy dopad nejen finanční a hospodářský, ale také společensko – sociální, jak ve vztahu k místním obyvatelům, tak v kontextu pozdějších vztahů mezi Československem a Liechtensteinskem.

Závěrem můžeme prohlásit, že zvolené téma přesáhlo pouhý rámec práva a jeho uplatňování směrem k obecně lidským a duchovním hodnotám, které konkrétně na příkladu majetkových záborů u velkostatku Lednice – Valtice doznaly nepochybné újmy.

Použité zdroje

Archivy

- Moravský zemský archiv v Brně, B 36, Fond Obvodová úřadovna Státního pozemkového úřadu v Brně.
- Moravský zemský archiv v Brně, F 63, Fond Lednice – statek 1578 – 1924, karton 1278, 1279.
- Moravský zemský archiv v Brně, F 94, Fond Velkostatek Valtice – 1391 – 1945, karton 399, inv. č. 400.
- Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, JAF 133.

Právní předpisy

- Zákon č. 61/1868 ř. z., o povolení ke zřízení a zadlužení fideikomisu ze dne 18. června 1868.
- Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého ze 28. října 1918.
- Zákon č. 32/1918 Sb. z. a n., o obstavení velkostatků ze dne 9. listopadu 1918.
- Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě ze dne 13. listopadu 1918.
- Zákon č. 61/1918 Sb. z. a n., jímž se zrušují šlechtické řády a tituly ze dne 10. prosince 1918.
- Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového (záborový zákon) ze dne 16. dubna 1919.
- Zákon č. 330/1919 Sb. z. a n., o pozemkovém úřadě ze dne 11. června 1919.
- Zákon č. 81/1920 Sb. z. a n., o přidělu zabrané půdy a právním poměru ku přidělené půdě (přídělový zákon) ze dne 30. ledna 1920.
- Zákon č. 89/1920 Sb. z. a n., kterým se mění některá ustanovení zákona o pensijním pojištění (zákona z 16. prosince 1906, č. 1 ř. z. z roku 1907, a císařského nařízení z 25. června 1914, č. 138 ř. z.) ze dne 5. února 1920.
- Zákon č. 166/1920 Sb. z. a n., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový) ze dne 11. března 1920.
- Zákon č. 329/1920 Sb. z. a n., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (náhradový zákon) ze dne 8. dubna 1920.

- Vládní nařízení č. 22/1935 Sb. z. a n., kterým se ruší Pozemkový úřad (Státní pozemkový úřad) a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství ze dne 25. ledna 1935.

Judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. února 1928 č. R. II 28/28.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. května 1929 č. R II 152/29.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 1926, R I 1338/1926.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. listopadu 1927, R I 392/1927.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. června 1928, R I 464/1928.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. září 1930, R I 591/1930.

Monografie

- BEATTIE, David. *Liechtenstein. A Modern History*. London: I.B. Tauris, 2004. 399 s. ISBN: 978-1-85043-459-7.
- HOLOUBEK, Josef. *Pozemková reforma a soukromé vlastnictví*. Vyškov na Moravě: Nákladem vlastním, 1927. 22 s.
- HORÁK, Ondřej. *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním. Příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*. Praha: Libri, 2010. 288 s. ISBN: 978-80-7277-457-9.
- HOŘČIČKA, Václav. *Lichtenštejnové v Československu*. Praha: Agentura Pankrác s.r.o., 2014. 222 s. ISBN: 978-80-86781-22-8.
- JUŘÍK, Pavel. *Moravská Dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů*. Praha: Libri, 2009. 419 s. ISBN: 978-80-7277-403-6.
- KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace: moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Matice moravská: Brno, 2006. 993 s. ISBN: 80-86488-34-9.
- KORDIOVSKÝ, Emil a kol. *Městečko Lednice*. Lednice: Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, 2004. 598 s. ISBN: 80-7275-055-0.
- KORDIOVSKÝ, Emil a kol. *Město Valtice*. Břeclav: Moraviapress, 2001. 530 s. ISBN: 80-86181-48-0

- KOŤÁTKO, Jiří. *Pozemková reforma v Československu*. Praha: Ministerstvo financí a osvěty, 1949. 35 s.
- KUKLÍK, Jan a kol. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011. 114 s. ISBN: 978-80-87284-25-4.
- LÁZNIČKA, Zdeněk a kol. *Valtice*. Brno: Musejní spolek, 1970. 181 s.
- LUSTIG, Rudolf a kol. *Schematismus velkostatků v zemi moravskoslezské*. Praha: Nákladem vlastním, 1935. 464 s.
- MARUŠÁK, Karel. *Šlechta, velkostatek a pozemková reforma*. Brno: A. Píša, 1919. 49 s.
- OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Devátý díl*. Praha: tiskem vlastní knihtiskárny, 1895. 1 037 s.
- OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie všeobecných vědomostí. První díl*. Praha: tiskem vlastní knihtiskárny, 1888. 970 s.
- PAVEL, Antonín. *Pozemková reforma. Přehled činnosti za prvé desetiletí trvání Čsl. republiky 1918- 1928*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1928. 149 s.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Pozemková reforma. Pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. Brno: Barvič a Novotný, 1922. 294 s.
- VOLDÁN, Vladimír, MENŠÍK, Alois. *Velkostatek Valdice – 1391 – 1945. Inventář k F94*. Brno: Inventáře a archivy Státního archivu v Brně, 1960. 19 s.
- VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice*. Praha: Nákladem vlastním, 1924. 224 s.
- VOŽENÍLEK, Jan. *Předběžné výsledky československé pozemkové reformy*. Praha: Nákladem vlastním, 1930. 992 s.
- VRANÝ, Josef. *Československá pozemková reforma v prvním roce republiky*. Praha: Českomoravský podnik tiskařský a vydavatelský, 1919. 32 s.
- ZEMEK, Metoděj. *Lednice – statek 1578 – 1924. Inventář F63*. Brno: Státní archiv v Brně, 1958. 6 s.

Příspěvky ve sbornících a časopisy

- GERŠIC, Miroslav. Připojení Valticka k Československu v roce 1920. *Jižní Morava*, 1990, roč. 26, č. 29, s. 252 – 255.
- RYCHLÍK, Jan. Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu. In FROLEC, Ivo (ed). *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 1994, s. 43 – 51.
- SLEZÁK, Lubomír. Pozemková reforma v Československu 1919 – 1935. In FROLEC, Ivo (ed). *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 1994, s. 3 – 13.
- SMUTNÝ, Bohumír. Obraz první pozemkové reformy ve fondech Moravského zemského archivu v Brně. In FROLEC, Ivo (ed). *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 1994, s. 101 – 107.
- WINKELBAUER, Thomas. Liechtensteinové jako „šlechta neznající hranice“. Náčrt majetkového vývoje pánů a knížat liechtensteinských v Dolních Rakousích a na Moravě v rámci politických dějin. In KOMLOSYOVÁ, Andrea, BŮŽEK, Václav, SVÁTEK, František (ed). *Kultury na hranici*. Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel. Mezioborový rakousko-český výzkumný projekt a výstava. Wien: Promedia, 1995, s. 215 – 222.

Internetové zdroje

- MRÁZEK, Josef. *Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR* [online]. 29. 8. 2001 [cit. 5. 5. 2014]. Dostupné na <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-10286100-obraz-velka-vapenka-a-majetkopravni-naroky-lichtenstejnu-vuci-cr>>.
- [online]. [cit. 27. 5. 2014]. Dostupné na <<http://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/obcan/>>.
- *Historie rodu Liechtensteinů*. [online]. [cit. 28. 5. 2014]. Dostupné na <<http://www.hs-liechtenstein.cz/Historie-rodu-Liechtensteinu.html>>.

- [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné na <<http://www.beck-online.cz>>.
- [online]. [cit. 30. 3. 2015]. Dostupné na <http://alex.onb.ac.at/alex_suche.htm>.
- NEBESKÝ, Jiří J. K. *Úvod do dějin rodu*. [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné na <<http://jjkn.sweb.cz/liechtenstein/dejiny.htm>>.

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o vzniku, uplatnění a dopadu meziválečné pozemkové reformy na velkostatek Valtice – Lednice rodu Liechtensteinů. Zahrnuje jak obecné uvedení do problematiky pozemkové reformy, tak i popis jejího konkrétního uplatnění na výše zmíněném velkostatku. Práce se rovněž zabývá tím, jaký vliv měla pozemková reforma ve vztahu rodu Liechtensteinů k obyvatelům Valtic a Lednice, ale také k českým zemím. Práce poukazuje také na tu skutečnost, že pozemková reforma byla motivována ideologicky a byla do jisté míry obranným mechanismem nově vznikajícího státu.

Abstract

The purpose of this thesis is to an in depth understanding of exactly what role land reform played in the Lednice – Valtice area, and how the expropriation influenced its owners, Liechtenstein family. In order to gain the in depth knowledge required for the thesis a case study methodology will be utilized with general land reform information which are supplemented by local findings. The purpose of this case is to gain an understanding of what the expropriation and land reform could mean for relationship between Czech lands and Liechtenstein.

Klíčové pojmy

pozemková reforma, vyvlastnění, Liechtenstein, Lednice, Valtice

Key words

land reform, expropriation, Liechtenstein, Lednice, Valtice

Seznam příloh

- Majetek rodu Liechtensteinů v roce 1918

Majetek rodu Liechtensteinů v roce 1918

231

²³¹ HOŘČIČKA: *Lichtenštejnové v Československu*, s. 213.